

DE GENTSE HEINS(IUS)?

Waarheid en fictie over Heyns, een (a)typische griffier van de Raad van Vlaanderen

Joke Verfaillie

1. Onderzoekskader

Binnen de internationale onderzoekswereld zit instellingengeschiedenis de laatste jaren opnieuw in de lift. Onze buurlanden kennen elk een aantal onderzoekers die zich op dat domein begeven, waarbij ze in het bijzonder aandacht besteden aan gerechtelijke instellingen. Hun studies getuigen van een vernieuwde aanpak en bieden een meerwaarde in vergelijking met het klassieke, 19de-eeuwse institutionele onderzoek. Onder meer in Frankrijk, Duitsland en Nederland verschenen bijvoorbeeld werken over de samenstelling van publiekrechtelijke instellingen uit het ancien regime waarin gretig gebruik wordt gemaakt van de prosopografische methode. Vaak wordt deze onderzoeksvorm, waarbij een collectieve biografie wordt samengesteld van medewerkers van de instellingen, gecombineerd met een sociaal-institutioneel luik. Zo kwam er een belangrijke verzamelbundel betreffende de Franse *Parlements* tot stand onder de redactie van J. Thomas en J. Poumarède.¹ Een aantal bijdragen hierin zijn uitdrukkelijk gewijd aan netwerkvorming. Eerder bestudeerde P. Sueur de Raad van Artesië.² Daarbij had hij onder meer al oog voor fenomenen als venaliteit en nepotisme. Belangrijk is ook het werk van F. Bluche, die in het midden van de 20ste eeuw reeds een diepgaand onderzoek verrichtte naar de leden van het 18de-eeuwse Parlement van Parijs.³ De combinatie van de prosopografische methode met een sociaal-institutionele invalshoek werd recenter uitdrukkelijk gemaakt door S. Jahns in zijn studie over de rechters van het *Reichskammergericht*, één van de

---

¹ J. Poumarède en J. Thomas (eds.), *Les Parlements de Province. Pouvoirs, justice et société du XVe au XVIIIe siècle*, Toulouse, 1996.

² P. Sueur, *Le Conseil Provincial d'Artois (1640-1790). Une cour provinciale à la recherche de sa souveraineté*, Arras, 1978.

³ F. Bluche, *Les magistrats du Parlement de Paris au XVIIIe siècle*, Paris, 1986. Zie ook andere uitgaven n.a.v. zijn doctoraatverhandeling uit 1956.

hoogste gerechtelijke instanties van het Heilig Roomse Rijk.⁴ In Frankrijk behandelde M. Popoff in navolging van F. Bluche de leden van het Parlement van Parijs, terwijl er in Nederland collectieve biografieën van de raadsheren van het Hof van Friesland en de advocaten van het Hof van Holland tot stand kwamen.⁵

Ook wat de institutionele en archiefwetenschappelijke benadering van gerechtelijk archief betreft, boekt men in het buitenland resultaten. Recent verschenen in Nederland bijvoorbeeld twee proefschriften waarin archiefvorming en de rol van de zogenoemde schrijvers binnen ancien regime-instellingen centraal staan. G. Van Synghel behandelde de stedelijke secretarie van 's Hertogenbosch tot midden 15de eeuw, terwijl T. Thomassen de 16de- tot 18de-eeuwse Staten-Generaal onderzocht.⁶ De reeks procesgidsen die de Nederlandse Stichting *Oud-Vaderlands Recht* de voorbije jaren bovendien heeft gepubliceerd, is een voorbeeld in zijn soort.⁷ Deze gidsen introduceren de lezer op een laagdrempelige manier in het archief van de betrokken instellingen: rechterlijke organisatie in het ressort, samenstelling en organisatie van de raad, instructies, bevoegdheden, procesgangen met schema, enkele typische casussen, archief en toegangen, eigentijdse bronnen en literatuur komen erin aan bod, al dan niet aangevuld met een glossarium. Aansluitend hierbij kan worden verwezen naar de ontwikkeling van online onderzoekshandleidingen of tutorials, zoals die bijvoorbeeld worden aangeboden door de Britse *National Archives*.⁸

In België bestaat tot op heden nog geen systematische studie die toelaat om de *longue durée* in de samenstelling en organisatie van een justitieraad uit het ancien regime te bestuderen. Indien er in het verleden al personeelslijsten werden opgesteld, zijn die vaak beperkt in de tijd en/of onbetrouwbaar, zoals de lijst van A. Gaillard voor de Raad van Brabant.⁹ Dit geldt evenzeer voor de Raad van Vlaanderen, de gewestelijke justitieraad van het oude graafschap Vlaanderen die gedu-

⁴ S. Jahns, *Das Reichskammergericht und seine Richter. Verfassung und Sozialstruktur eines höchsten Gerichts im Alten Reich*, Köln, 2003-2004, 2 dln.

⁵ M. Popoff, *Prosopographie des gens du Parlement de Paris 1266-1753*, Paris, 1996; P. Baks e.a., *De Heeren van den Raede. Biografieën en groepsportret van de raadsheren van het Hof van Friesland, 1499-1811*, Hilversum, 1999 en R. Huijbrecht, S. Scheffers en J. Scheppers-Hofman, *Album advocatorum. De advocaten van het Hof van Holland, 1560-1811*, Den Haag, s.d.

⁶ G. Van Synghel, "Actum in camera scriptorium oppidi de Buscoducis". *De stedelijke secretarie van 's-Hertogenbosch tot ca. 1450*, Hilversum, 2007 en T. Thomassen, *Instrumenten van de macht. De Staten-Generaal en hun archieven 1576-1796*, Amsterdam, 2009.

⁷ Bijvoorbeeld E.J.M.F.C. Broers en B.C.M. Jacobs, *Staatse Raad van Brabant*, Hilversum, 2000 en M.C. Le Bailly, *Staatse Raad van Vlaanderen te Middelburg (1599-1795). De hooflijnen van het procederen in civiele zaken voor de Staatse Raad van Vlaanderen, zowel in eerste instantie als in hoger beroep*, Hilversum, 2007. Er zijn ondertussen negen delen in deze reeks procesgidsen verschenen.

⁸ Zie de portaalsite van de National Archives via <http://www.nationalarchives.gov.uk>.

⁹ A. Gaillard, *Le conseil de Brabant: histoire, organisation, procédure*, Brussel, 1898-1902, 3 dln.

rende het grootste deel van zijn bestaan (1386-1795) te Gent zetelde. Meer nog, een algemeen wetenschappelijk naslagwerk over de Raad van Vlaanderen bestaat tot op de dag van vandaag niet.¹⁰ Reeds tijdens het einde van de 18de eeuw en gedurende de tweede helft van de 19de eeuw zijn een aantal overzichtswerken verschenen waarvan weliswaar dankbaar gebruik kan worden gemaakt, maar die af en toe met een kritische ingesteldheid dienen gelezen te worden. Uit het ancien regime stamt bijvoorbeeld de studie van L.J.J. Van der Vynckt (1691-1779), die anno 1729 zelf als raadsheer van de Raad van Vlaanderen werd beëdigd.¹¹ Bij de 19de-eeuwse algemene uitgaven kunnen achtereenvolgens de werken van M. Ganser (1846), J. Foppens (1869), A. Matthieu (1879/1880) en N. De Pauw (1897) als voornaamste worden aangestipt, aan te vullen met de verhandeling van A. Vandenpeereboom (1872) over de Ieperse periodes van de Raad.¹²

Verder lag de focus ruim een eeuw geleden hoofdzakelijk op bronnenuitgaven. Enkele registers uit het archief van de Raad van Vlaanderen werden zelfs integraal uitgegeven.¹³ Edities van andere documenten, al dan niet integrale bestanddeelnummers van het archiefbestand, kunnen her en der in wetenschappelijke tijdschriften of studies worden aangetroffen. Vooral midden 19de eeuw gebeurde dit met regelmaat, onder meer door V. Gaillard in het tijdschrift *Messenger des Sciences Historiques*.¹⁴ Hij deed dit vanuit zijn positie als eindverant-

¹⁰ De algemene bijdrage van P. Van Peteghem in het naslagwerk over de gewestelijke en lokale overheidsinstellingen in Vlaanderen benadert dit qua opzet het best: P. Van Peteghem, 'Raad van Vlaanderen', in W. Prevenier en B. Augustyn (eds.), *De gewestelijke en lokale overheidsinstellingen in Vlaanderen tot 1795*, Brussel, 1997, pp. 131-156.

¹¹ L.J.J. Van der Vynckt, *Recueil des recherches historiques et chronologiques du Conseil provincial ordonné en Flandre. Contenant la première institution, le progrès et les changements arrivés audit conseil... depuis l'an de grace 1385 jusqu'au présent 1771*, Gent, [18de eeuw], 3 dln.

¹² Respectievelijk M. Ganser, *Le conseil de Flandre. Discours prononcé à l'audience de rentrée de la Cour d'Appel de Gand le 19 octobre 1846, à l'occasion de l'inauguration du nouveau palais de justice*, Gent, 1846; J. Foppens, *Histoire du Conseil de Flandre, précédée d'une notice historique et accompagnée de notes par A.O'Kelly et Huytens*, Brussel, 1869 (of reprint 1997); A. Matthieu, 'Histoire du conseil de Flandre', *Annales de l'Académie d'Archéologie de Belgique*, 35 (1879), pp. 173-460 of als monografie uitgegeven te Antwerpen, 1880; N. De Pauw, *La Cour d'Appel de Gand depuis cinq siècles*, Gent, 1897 en A. Vandenpeereboom, *Des cours de justice qui ont exercé juridiction souveraine sur la ville d'Ypres et la West-Flandre: le conseil de Flandre à Ypres (1451-1464), et deuxième séjour du conseil de Flandre à Ypres (1492-1498)*, Ieper, 1872.

¹³ Dit is onder meer het geval met de twee oudst bewaarde registers van acten en sententiën: Rijksarchief te Gent (verder RAG), Raad van Vlaanderen, nr. 2327 (maart 1370-3 juli 1374) en nr. 2328 (1374-5 september 1378), uitgegeven in N. De Pauw (ed.), *Bouc van de Audiençie. Acten en sentenciën van den Raad van Vlaanderen in de XIVe eeuw*, Gent, 1901-1903, 2 dln. Beide registers dateren van voor de oprichting van de Raad van Vlaanderen en zijn in strikte zin archief van de rechtsvoorganger, de Audiëntie van de graven van Vlaanderen.

¹⁴ Hij gebruikte het tijdschrift om historici te informeren over plan van aanpak en stand van zaken van de bewerking van het archief van de Raad van Vlaanderen, bijvoorbeeld in V. Gaillard, 'Archives du Conseil de Flandre', *Messenger des sciences historiques, des arts et de la bibliographie de Belgique*, s.n. (1852), pp. 96-105.

woordelijke tijdens de eerste grote inventarisatieronde van het archief van de Raad, waardoor hij uiteraard alle middelen voorhanden had. Gaillard wijdde ook enkele aparte bronnenuitgaven aan interessante documenten die hij aantrof tijdens zijn activiteiten.¹⁵

Tijdens de 20ste eeuw concentreerde men zich hoofdzakelijk op bepaalde aspecten van de instelling. Er kwamen vooral heel wat detailstudies met rechtshistorische invalshoek tot stand. Bevoegdheden, procedure en plaats in de rechterlijke organisatie van het graafschap komen bijvoorbeeld uitvoerig aan bod in de indrukwekkende publicatielijst van J. Monballyu.¹⁶ Daarbij aanvullend dient te worden gewezen op uitgaven van de 16de-eeuwse *Corte instructies* van Filips Wielant en publicaties over de *Style ende Maniere van procederen in de Camere van den Raede in Vlaenderen*, eigentijdse leidraden voor de gehanteerde procedures in de Raad.¹⁷ Andere thema's, zoals samenstelling en personeel, kregen slechts voor beperkte periodes een systematische behandeling, grotendeels in het kader van een breder onderzoeksconcept. Zo werden de raadsheren van de 15de en 16de eeuw ten gronde bestudeerd door respectievelijk J. Dumolyn en P. Van Peteghem in hun studies naar centralisatie en staatsvorming, en besprak K. Van Gelder in een artikel recent het probleem van de Anjouaanse benoemingen

¹⁵ Zie onder meer V. Gaillard, *Archives du Conseil de Flandre ou recueil de documents inédits relatifs à l'histoire politique, judiciaire, artistique et littéraire, mis en ordre et accompagnés de notes et éclaircissements*, Gent, 1856.

¹⁶ Zie onder meer J. Monballyu, 'De gerechtelijke bevoegdheid van de Raad van Vlaenderen in vergelijking met de andere 'Wetten' (1515-1621)', in B.C.M. Jacobs en P.L. Nève (eds.), *Hoven en Banken in Noord en Zuid*, Assen, 1994, pp. 1-26; 'De Raad van Vlaenderen, een soevereine justitieraad in strafzaken?', in *Handelingen van het tweede Hof van Holland. Symposium gehouden op 14 november 1997 te Den Haag*, Den Haag, 1998, pp. 76-90; 'De hoofdlijnen van de criminele strafprocedure in het graafschap Vlaenderen (16de tot 18de eeuw)', in C.H. Van Rhee, F. Stevens en E. Persoons (eds.), *Voortschrijdend procesrecht. Een historische verkenning*, Leuven, 2001, pp. 63-108; 'Het onderscheid tussen de civiele en de criminele en de ordinaire en de extraordinare strafrechtspleging in het Vlaamse recht van de 16de eeuw', in H.A. Diederiks en H.W. Roodenburg (eds.), *Misdaad, zoen en straf. Aspecten van de middeleeuwse strafrechtsgeschiedenis in de Nederlanden*, Hilversum, 1991, pp. 120-132 en 'Van appellatiën ende reformatiën. De ontwikkeling van het hoger beroep bij de Audiëntie, de 'Camere van den Raede' en de Raad van Vlaenderen (ca. 1370-ca. 1550). Bijdrage tot de ontstaansgeschiedenis van het hoger beroep in de Nederlanden', *Tijdschrift voor Rechtsgeschiedenis*, 61 (1993), pp. 237-275.

¹⁷ Bijvoorbeeld J. Monballyu (ed.), *Filips Wielant, verzameld werk: I. Corte instructie in materie criminele*, Brussel, 1995; F. Wielant en E. Strubbe. (ed.), *Practijcke civile*, Amsterdam, 1968 en J. Monballyu, 'De style ende maniere van procederen in de Camere van den Raede in Vlaenderen (1521) van Fransoys de Rycke (+1525), ten onrechte toegeschreven aan Lambrecht van den Bryaerde, president van de Grote Raad van Mechelen', *Tijdschrift voor Rechtsgeschiedenis*, 49 (1981), pp. 361-387. Andere normatieve bronnen zijn hoofdzakelijk te vinden in de reeks Plakkaatboeken van Vlaenderen – gepubliceerd door de Raad zelf – en de Verzameling van de Verordeningen der Nederlanden, uitgegeven door de Koninklijke Commissie voor de uitgave van de oude wetten en verordeningen van België.

aan de hand van een casus over het presidentschap van de Raad.¹⁸ Ook vermeldenswaardig is het feit dat men tijdens de afgelopen decennia heel wat licentiaatsonderzoek heeft verricht met prosopografische en/of institutionele invalshoek, hoofdzakelijk aan de vakgroep geschiedenis van de Gentse universiteit. Het bestek van dergelijke studies bleef echter vrij beperkt. Bovendien behandelen de bekendste voorbeelden voornamelijk de 15de en de 17de eeuw.¹⁹ Uit het ruime aanbod aan verhandelingen over de Raad van Vlaanderen kunnen ook enkele oudere studies worden aangestipt, waarin voornamelijk aspecten van bevoegdheid en procedure aan bod komen.²⁰

Bij de aangehaalde voorbeelden dient een kanttekening te worden geplaatst. Wat medewerkers van justitieraden betreft, is in het verleden bijna uitsluitend onderzoek gevoerd naar de hogere échelons. Raadsheren en leden van het openbaar ministerie kwamen reeds ruimschoots aan bod, terwijl het zogenoemde

¹⁸ – Zie onder meer J. Dumolyn, *Het hogere personeel van de hertogen van Bourgondië in het graafschap Vlaanderen (1419-1477)*, Gent, 2001, 5 dln., uitgegeven in twee publicaties: *De Raad van Vlaanderen en de Rekenkamer van Rijsel. Gewestelijke overheidsinstellingen als instrumenten van de centralisatie (1419-1477)*, Brussel, 2002 en *Staatsvorming en vorstelijke ambtenaren in het graafschap Vlaanderen (1419-1477)*, Leuven, 2003. Tevens van belang is 'De sociografie van laatmiddeleeuwse gerechtelijke instellingen. Het voorbeeld van Jan Wielant (+1473), griffier en raadsheer bij de Raad van Vlaanderen', *Handelingen van de Koninklijke Commissie voor de uitgave van de Oude Wetten en Verordeningen van België*, 42 (2001), pp. 7-62.

– Zie onder meer P. Van Peteghem, *Centralisatie in Vlaanderen onder Keizer Karel (1515-1555). Een onderzoek naar de plaats van de Raad van Vlaanderen in de Habsburgse Nederlanden*, Gent, 1979, uitgegeven als *De Raad van Vlaanderen en staatsvorming onder Karel V (1515-1555). Een publiekrechtelijk onderzoek naar centralisatiestreven in de XVII Provinciën*, Nijmegen, 1990. Van belang zijn ook 'Les Pays-Bas et "l'étatisation" du travail aux conseils de justice. L'exemple du travail prescrit et du travail réel au Conseil de Flandre', in A. Wijffels (ed.), *Miscellanea Consilii Magni III*, Amsterdam, 1988, pp. 111-139 en 'De Vrede van Nijmegen (1678) en de raadsheren van de Raad van Vlaanderen. De politiek-ideologische gevolgen van een internationale overeenkomst', in L. Stockman en P. Vandermeersch (eds.), *Liber Amicorum Achiel De Vos*, Evergem, 1989, pp. 249-257.

– K. Van Gelder, 'De Vooght versus Sersanders. De strijd om het presidentschap van de Raad van Vlaanderen en het probleem van de 'Anjouaanse' benoemingen in de Oostenrijkse Nederlanden (1716-1725)', *Pro Memoria. Bijdragen tot de rechtsgeschiedenis der Nederlanden*, 12 (2010), pp. 15-35.

¹⁹ M. Coucke, *Een prosopografische studie over de hogere functionarissen van de Raad van Vlaanderen (1633-1675)*, Gent, 2007; E. Karagiannis, *De functionarissen bij de Raad van Vlaanderen (1477-1492). Een onderzoek naar de sociale invloeden bij de samenstelling van de Raad*, Gent, 1992; D. Lauwers, *De leden van de Raad van Vlaanderen onder Jan zonder Vrees (1405-1419)*, Gent, 1999; K. Moermans, *De culturele expressies van de leden van de Raad van Vlaanderen (1419-1477). Een verkennende prosopografische studie*, Gent, 1999; L. Simons, *De functionarissen bij de Raad van Vlaanderen (1467-1476). Een onderzoek naar de sociale invloeden bij de samenstelling van de Raad*, Gent, 1992; C. Verhaeghe, *De benoeming van de voorzitters en de raadsheren van de Raad van Vlaanderen (1598-1633)*, Gent, 2000 en S. Volckaert, *De functionarissen bij de Raad van Vlaanderen (1386-1404). Een onderzoek naar de sociale invloeden bij de samenstelling van de Raad*, Gent, 1994. Deze voorbeelden kunnen worden aangevuld door middel van een gerichte zoektocht in de Aleph-catalogus van de Gentse universiteitsbibliotheek.

²⁰ Let bijvoorbeeld op de verhandeling van M. Noubuers inzake de toepassing van het strafrecht in de Raad, de verhandeling van K. Van Acker over de rechterlijke organisatie van het graafschap tot in de 13de eeuw met daarop aansluitend die van H. Verhaest over het openbaar ministerie van de Raad van Vlaanderen tijdens de vroegste periode: M. Noubuers, *Het strafrecht in den Raad van Vlaanderen*, Gent, 1944; H. Verhaest, *De vroegste geschiedenis van het openbaar ministerie bij de Raad van Vlaanderen*, Gent, 1981 en K. Van Acker, *De rechterlijke organisatie van het graafschap Vlaanderen tot in de XIIIe eeuw*, Gent, 1950.

Afbeelding 1: Magazijnbeeld archief Raad van Vlaanderen (RAG, Raad van Vlaanderen, nr. 2458-2460).

lagere personeel quasi buiten beeld bleef. Die vaststelling kan overigens ook worden gemaakt voor de andere justitieraden uit de voormalige Zuidelijke Nederlanden. Dit betekent uiteraard niet dat bestaande studies over het ‘hogere’ personeel geen voorbeeldfunctie kunnen vervullen. Zo is er onder meer het onderzoek dat H. De Ridder-Symoens verrichtte naar het sociale milieu, de universitaire studies en de carrières van de Brabantse raadsheren, of het onderzoek van C. Douchamps-Lefèvre naar de procureurs-generaal van de Raad van Namen tijdens de Oostenrijkse periode.²¹ Er kan tevens worden gedacht aan het uitge-

²¹ H. De Ridder-Symoens, ‘Milieu social, études universitaires et carrière des conseillers au Conseil de Brabant (1430-1600)’, in G. Asaert (ed.), *Recht en instellingen in de oude Nederlanden tijdens de Middeleeuwen en de Nieuwe Tijd. Liber Amicorum Jan Buntinx*, Leuven, 1981, pp. 257-302 en C. Douchamps-Lefèvre, *Les procureurs généraux du Conseil de Namur sous le régime autrichien. Leur action en matière politique. Contribution à l’histoire des institutions et à l’histoire sociale du Namurois au XVIIIe siècle*, Leuven, 1961.

breide biografisch woordenboek van C. Bruneel over het personeel van de centrale instellingen tijdens de Oostenrijkse tijd.²² Van recentere datum zijn dan weer het proefschrift van C. Thomas, waarin de lijn van Bruneels studie wordt doorgetrokken voor de Spaanse periode, en het proefschrift van A. Verscuren over de 18de-eeuwse Grote Raad van Mechelen en het profiel van diens raadsheren.²³ Recente uitzonderingen op deze regel vormen het onderzoek van J. Houssiau naar de secretarissen van de Geheime Raad, de bundel *Les acteurs de la justice* waarin de advocaten van de Raad van Vlaanderen worden belicht en de akten van het colloquium *Geschiedenis van de advocatuur in de Lage Landen*.²⁴ Deze studies zijn tekenend voor een hedendaagse onderzoekstendens binnen de rechtsgeschiedenis, namelijk de hernieuwde aandacht voor de diverse actoren in het domein van justitie.

In archiefwetenschappelijk opzicht getuigen de inleidingen op recente inventarissen eveneens van een nieuwe aanpak.²⁵ Die van de Raad van Brabant richten zich niet alleen tot de raadpleger via een klassieke inventarisinleiding, maar bieden hem of haar ook inzicht in de taakverdeling van de griffiers en de secretarissen, de reeksvorming binnen het archiefbestand, de verschillende procedures en zelfs mogelijke zoekstrategieën. Voor de Grote Raad van Mechelen ontwikkelde D. Leyder anno 2010 daarenboven een archiefgids.²⁶ Wat echter het archief van de Raad van Vlaanderen betreft, was sinds de definitieve inventarisatieactie van J. Buntinx tot voor kort nauwelijks meer iets verschenen.²⁷ Enkel de verhandeling van L. De Frenne over het statuut van procesdossiers – specifiek toegespitst op het archief van de fiscalen van de Raad – en recente bronnenuitgaven van

²² C. Bruneel, *Les grands commis du gouvernement des Pays-Bas Autrichiens. Dictionnaire biographique du personnel des institutions centrales*, Brussel, 2001.

²³ C. Thomas, *Le visage humain de l'administration. Les grands commis du gouvernement central des Pays-Bas Espagnols (1598-1700)*, Brussel, 2014 en A. Verscuren, *An Aging Court in a Changing World? The Great Council of Malines in the Eighteenth Century*, Leuven, 2013.

²⁴ Respectievelijk J. Houssiau, *Les Secrétaires du Conseil Privé sous Charles Quint et Philippe II (c. 1531-c. 1567)*, Brussel, 1998; G. Martyn, 'Les avocats au Conseil de Flandre (1386-1795): à la recherche d'une déontologie', in R. Robaye (ed.), *Les acteurs de la justice. Magistrats, ministère public, avocats, huissiers et greffiers (XIIe-XIXe siècle)*, Namur, 2002, pp. 103-119 en G. Martyn, G. Donker, S. Faber en D. Heirbaut (eds.), *Geschiedenis van de advocatuur in de Lage Landen*, Hilversum, 2009. Meer populariserend is het rijk geïllustreerde boekje naar aanleiding van tweehonderd jaar Gentse orde der advocaten: G. Martyn, *Gent en zijn advocaten. Een historische wandeling door de stad*, Gent, 2012.

²⁵ M. Oosterbosch, *Grote Raad voor de Nederlanden te Mechelen. Procesbundels beroepen uit Vlaanderen. Ordinaris processen (nr 1-1000)*, Brussel, 1998; E. Put, *Inventaris van het archief van de Raad van Brabant. Deel 1: Archief van de griffiers*, Brussel, 1995 en E. Put, *Inventaris van het archief van de Raad van Brabant. Deel 2: Archief van de secretariaten*, Brussel, 1999.

²⁶ D. Leyder, *Les archives du Grand Conseil des Pays-Bas à Malines (vers 1445-1797)*, Brussel, 2010.

²⁷ Zie hoofdzakelijk J. Buntinx, *Inventaris van het Archief van de Raad van Vlaanderen*, Brussel, 1964-1979, 9 dln. en J. Buntinx, 'De Raad van Vlaanderen (1386-1795) en zijn archief', *Standen en Landen*, 1 (1950), pp. 55-76.

G. Rogiers zijn vermeldenswaardig.²⁸ In genealogische tijdschriften kan, aanvullend, tevens af en toe iets over het archiefbestand worden aangetroffen.²⁹

2. De Raad van Vlaanderen in een nieuw licht

Bij wijze van bijdrage aan de huidige nationale en internationale onderzoekstendenzen op institutioneel, rechtshistorisch en archiefwetenschappelijk vlak werd binnen het Rijksarchief te Gent een onderzoeksproject opgestart over de Raad van Vlaanderen (1386-1795). Die instelling is uiteraard het bekendst omwille van zijn gerechtelijke taken.³⁰ Wat de contentieuze rechtspraak of dus rechtspraak in conflicten betreft, sprak men er recht in zowel civiele of burgerlijke als in criminele of strafrechtelijke zaken. In eerste aanleg werden hoofdzakelijk enkele uitzonderingsgevallen behandeld, waarvan de *casus reservati*, *cas réservés* of voorbehouden gevallen het grootste deel uitmaakten.³¹ De Raad behandelde ook zaken *ratione personae* in eerste aanleg, bijvoorbeeld kwesties waarin vorstelijke ambtenaren en eigen personeel verwickeld waren, en betwiste conflicten van diverse aard tussen twee overheden of tussen een overheid en een particulier. Tot slot kon de instelling of één van de betrokken partijen van mening zijn dat een zaak beter door de Raad kon worden behandeld dan door een lokale of regionale rechtbank. In zo'n geval konden verschillende methodes worden gebruikt om die zaak in eerste aanleg toch bij de Raad van Vlaanderen aanhangig te maken. De belangrijkste bestaansreden van de justitieraad was echter zijn functie als beroepshof in civiele zaken – eeuwenlang een doorn in het oog van de Vlaamse steden. Er waren bij de Raad twee vormen van beroep mogelijk, namelijk appel

²⁸ Respectievelijk L. De Frenne, *Het archief van de fiscalen van de Raad van Vlaanderen. Een denkoefening over het statuut van de procesdossiers en een nadere toegang hierop voor de periode 1658-1662*, Brussel, 2005 en G. Rogiers, *Criminele processen voor het hoogste gerechtshof in Vlaanderen, de Raad van Vlaanderen, eind zeventiende begin achttiende eeuw*, Oostende, 2008-2013, 4 dln.

²⁹ Bijvoorbeeld G. Demuyne, 'Het archief van de Raad van Vlaanderen – een onuitputtelijke maar moeilijk toegankelijke bron voor de genealogen', *Leiestam*, 14 (2006), pp. 573-575 en 15 (2007), pp. 593-594, 601, waarin de slechte 'beheersbaarheid' van het bestand voor de raadplegers wordt aangekaart.

³⁰ Voor een meer uitgebreide bespreking van de bevoegdheden en de samenstelling van de Raad van Vlaanderen, zie onder meer P. Van Peteghem, 'Raad van Vlaanderen', in W. Prevenier en B. Augustyn (eds.), *De gewestelijke en lokale overheidsinstellingen in Vlaanderen tot 1795*, Brussel, 1997, pp. 131-156 en J. Verfaillie, *Het archief van de Raad van Vlaanderen (1386-1795): gids voor de gebruiker*, Brussel, 2014, pp. 27-45.

³¹ Het betreft een aantal items waarbij de persoon van de vorst, zijn domein en zijn rechten betrokken waren of zaken die hij om bepaalde redenen naar zich toe wou trekken, bijvoorbeeld majesteitsschennis, overtredingen van specifieke vorstelijke bevelen, inbreuken tegen personen en instellingen onder vorstelijk safeguarde, aanslagen tegen het vorstelijk domein en de bijhorende rechten, misdrijven door en tegen vorstelijke ambtenaren tijdens de uitoefening van hun ambt of door voornamen edelen, zware vormen van oproer en verstoring van de openbare orde, valsmunterij en processen aangaande bezitsrecht.

of reformatie.³² Daarnaast was de justitieraad ook bevoegd voor vrijwillige rechtspraak, waarbij partijen voor de Raad verschenen en allerhande overeenkomsten lieten registreren. De uitvoering van deze zogenoemde wettelijke passeringen, akten en contracten of vrijwillige condempnatiën kon doorheen het hele graafschap worden afgedwongen.

Minder bekend, maar niet minder belangrijk zijn de bestuurlijke bevoegdheden van de Raad van Vlaanderen. De justitieraad vormde immers ook het opperste openbare bestuur op gewestelijk niveau en fungeerde in dat opzicht als doorgeefluik tussen de centrale instellingen en de lokale en regionale besturen van het graafschap Vlaanderen. Dit ging niet alleen om het doorgeven van informatie; de Raad vormde duidelijk ook een eigen mening en werd in de loop van zijn bestaan steeds frequenter advies gevraagd over allerhande onderwerpen.³³ Naast deze advisering stond de justitieraad ook in voor de registratie en publicatie van plakkaten en ordonnanties. Pas wanneer een tekst gepubliceerd was in het consistorie van de Raad en er met hetzelfde doel exemplaren aan lokale en regionale besturen waren bezorgd, was de inhoud ervan geldig in het graafschap. Andere, beperktere vormen van registratie betroffen onder meer het bijhouden van adels- en aanstellingsbrieven.

Een derde takenpakket, dat van de Raad als toezichthoudend orgaan, was specifiek voorbehouden aan het officie-fiscaal of dus het openbaar ministerie. Dat was het orgaan binnen de Raad dat specifiek als waakhond voor de vorstelijke belangen optrad, dat toezag op de naleving van ordonnanties en dat de openbare orde in het graafschap moest handhaven. Het spreekt vanzelf dat de taken van het openbaar ministerie nauw aansloten bij zowel de bestuurlijke als de gerechtelijke taken van de Raad in zijn geheel. De fiscalen voerden opdrachten uit die afkomstig waren van de centrale instellingen; vaak betrof het informatiegaring via algemene circulaire of individuele vragenlijsten. Op gerechtelijk vlak konden

---

³² In tegenstelling tot het eigenlijke beroep of appel kon reformatie tot maximaal een jaar na het vonnis van eerste aanleg worden ingeroepen. Reformatie werkte daarenboven niet opschortend; het vonnis waartegen beroep werd aangetekend kon ondertussen worden uitgevoerd. Bij appel was dit omgekeerd: men had in deze vorm slechts een tiental dagen de tijd om beroep aan te tekenen, waarbij de uitvoering van het vonnis in eerste aanleg werd opgeschort tot na de afloop van de procedure in beroep. Appel, van oorsprong Frans, kwam reeds voor tijdens de beginjaren van de Raad, wanneer hoger beroep werd aangetekend tegen vonnissen van rechtbanken uit Vlaanderen Gallicant. Pas vanaf de tweede helft van de 15de eeuw begon de appelprocedure ook door te dringen in de andere Vlaamse regio's.

³³ Bijvoorbeeld bij benoemingen van lokale en regionale ambtenaren, militaire acties, organisatie van vieringen (o.a. inauguraties), financiële kwesties van lokale en regionale besturen, ... De Raad van Vlaanderen was ook het eerste controleorgaan voor de samenvoeging van diverse gewoonterechtelijke tradities tot formele uitgevaardigde wetten. De instelling verkeerde vaak in een moeilijke positie, aangezien niet alleen werd verwacht dat de Raad de belangen van het graafschap behartigde maar ook de vorstelijke rechten in het gebied vrijwaarde.

ze zowel burgerlijke als strafrechtelijke vorderingen instellen, of lokale hoven verplichten in een bepaalde zaak op te treden. Indien de vorst door een bepaald geding dreigde geschaad te worden, voegde het officie-fiscaal zich bovendien als partij in dat geding. Daarnaast kon het openbaar ministerie ook worden ingeschakeld om toe te zien op de correcte uitvoering van een vonnis of een besluit van de Raad – het betrof in beide gevallen immers een beslissing van een vorstelijke rechtbank.

Tot slot zetelde de Raad van Vlaanderen tijdens de 18de eeuw sporadisch ook in een totaal andere hoedanigheid, namelijk als rechtbank voor maritieme zaken. Men hield er in dat kader tevens dossiers bij die niet noodzakelijk conflictgebonden waren, voornamelijk over kaapvaart. De justitieraad nam deze bevoegdheden over van de *Conseil d'Amirauté Suprême* die in 1694 werd opgeheven.³⁴

Dit ruime pakket aan bevoegdheden impliceert de aanwezigheid van een groot aantal medewerkers. Zij kunnen in vijf fictieve categorieën worden onderverdeeld. Eerst en vooral was er de Raad *stricto sensu*, bestaande uit de president en een fluctuerend aantal raadsheren, doorheen de tijd aangevuld met raadsheren met afwijkend statuut.³⁵ Het grootste deel van hen had een juridische opleiding genoten. De tweede categorie, het officie-fiscaal of het openbaar ministerie, bestond uit twee topfunctionarissen: de procureur-generaal en de advocaat-fiscaal. Zij werden doorgaans ook tot de raadsheren gerekend. Hun dienst werd eventueel vervolledigd met één of meerdere substituten. De griffie, een derde groep medewerkers, bestond dan weer uit drie verschillende functietypes: griffier, klerk en notaris. De griffier stond uiteraard aan de leiding van de dienst en liet zich bijstaan door een stijgend aantal klerken. De notaris, een functie die aan het einde van de 17de eeuw uitdoofde, trad op als plaatsvervanger van de griffier. Zijn functie werd overbodig aangezien men ondertussen was overgestapt naar een permanentie van respectievelijk twee (1587), drie (1668) en vier (1674) griffiers. Aansluitend bij deze duidelijk te onderscheiden clusters waren er enkele specifieke functionarissen actief die, overkoepelend, als ondersteunende diensten kunnen worden beschouwd. Het betreft onder meer enkele ontvangers, deurwaarders, boden, huisbewaarders en cipers. Tot slot mag de aanwezigheid van een groot aantal procureurs en advocaten, die gezamenlijk onofficieel de balie kunnen worden genoemd, niet over het hoofd worden gezien. Hoewel ze jaarlijks werden beëdigd door de Raad, kunnen ze echter niet als vaste mede-

³⁴ Zie de inleiding van J. Bolsée, *Inventaire des archives des conseil et sièges d'Amirauté*, Tongeren, 1932 voor meer uitleg over deze bevoegdheden.

³⁵ Het betreft hoofdzakelijk raadsheren-commissarissen, buitengewone of extraordinaire raadsheren en supernumeraire raadsheren.

werkers worden beschouwd. Daarenboven waren ze vaak niet exclusief aan de instelling verbonden. Toch werden ze tot de suppoosten van het hof gerekend, een verzamelnaam voor alle medewerkers van de Raad van Vlaanderen.

In het lopende onderzoeksproject staan niet de raadsheren, maar wel de griffiers van de instelling centraal.³⁶ In een vroegmoderne justitieraad was de griffie het zenuwcentrum van alle activiteiten. Uitgangspunt van het onderzoek is dan ook dat die topambtenaren – in de historiografie vaak, contradictorisch genoeg, tot de ‘lagere’ medewerkers gerekend – hun stempel hebben gedrukt op de geschiedenis, de interne werking én uiteraard op de archiefvorming van de Raad van Vlaanderen. Over hun identiteit, opleidingsniveau, carrièreverloop en ambtsuitoefening is echter nauwelijks iets bekend. Een collectieve biografie van deze griffiers opent bijgevolg niet alleen perspectieven voor de geschiedenis van de Raad en zijn archief als dusdanig, maar ook voor de studie van de vroegmoderne administratieve elite in het graafschap Vlaanderen in het algemeen en in het Gentse in het bijzonder.

De bevoegdheden van de griffie en, bij uitbreiding, van de leidinggevende griffier(s) waren heel wat breder dan het louter schrijvende aspect waar de benaming letterlijk naar verwijst. De dienst voerde taken uit die essentieel waren voor zowel de interne werking als de bestuurlijke, gerechtelijke en toezichthoudende taakuitoefening van de Raad van Vlaanderen. Men centraliseerde er alle communicatie die betrekking had op lopende zaken aan de hand van drie verschillende documentstromen: de instroom (bijvoorbeeld binnenkomende brieven of pleitstukken die door partijen werden ingediend), de uitstroom (bijvoorbeeld uitgaande brieven of beschikkingen die aan partijen werden meegedeeld) en de interne productie.³⁷ De instelling maakte zelf, voor intern gebruik, immers ook archief aan om het dossierverloop op te volgen (bijvoorbeeld vonnisregistratie, boekhoudkundige stukken, ...). Het was tevens de griffie die instond voor de verslaggeving van de zittingen van de Raad.

Naast deze schrijvende en authenticerende rol – er werd immers veel aandacht besteed aan het handtekenen en zegelen van documenten – namen de griffiers

³⁶ Zie ook J. Verfaillie, *Au Cœur de la Cour. Een analyse van de organisatie en het personeel van de griffie van de Raad van Vlaanderen, 1386-1795*, Gent, 2014. In het kader van dit project verschijnt tevens een uitgebreide archiefgids: J. Verfaillie, *Het archief van de Raad van Vlaanderen (1386-1795): gids voor de gebruiker*, Brussel, 2014. Als voornaamste bron wordt het uitgebreide instellingsarchief van de Raad gebruikt, aangevuld met archiefbescheiden van de Rekenkamers en van de collaterale raden.

³⁷ Zie onder meer E. Put, *Inventaris van het archief van de Raad van Brabant. Deel 1: Archief van de griffiers*, Brussel, 1995, pp. 44-45; E. Put, ‘Opinies. Beraadslaging en archiefvorming bij de Raad van Brabant (16de-18de eeuw)’, in C.H. Van Rhee, F. Stevens en E. Persoons (eds.), *Voortschrijdend procesrecht. Een historische verkenning*, Leuven, 2001, pp. 27-28 en E. Put, *Zoekwijzer gerechtelijk archief ancien régime*, Brussel, 1999.

van de Raad vaak ook actief deel aan de behandeling van zaken. Ze werden soms als bode ingeschakeld om (mondelinge) boodschappen af te leveren aan prominenten; frequenter traden ze op als adjunct van een raadsheer tijdens gerechtelijke onderzoeken. Daarenboven hadden de griffiers ook een beperkte ceremoniële rol, bijvoorbeeld bij de indiensttreding van een nieuwe president ageerden ze als managers ten opzichte van hun eigen dienst én stonden ze in voor de goede bewaring van het archief van de instelling.

De griffiers bevonden zich, met andere woorden, niet alleen in het centrum van alle activiteiten; zij vormden ook de groep medewerkers die het meest in contact kwam met alle andere categorieën. Ze werkten nauw samen met zowel de raadsheren, het officie-fiscaal als de ondersteunende diensten en waren binnen de instelling het aanspreekpunt voor de advocaten en de procureurs die de belangen van hun cliënten behartigden.

3. Een 16de-eeuwse casus

Binnen de volledige werkingsperiode van de Raad kunnen 71 verschillende griffiers worden geïdentificeerd. Onder hen bevinden zich een aantal leden van bekende Gentse geslachten, zoals de families de Aranda, d'Hane, Helias, Masseau en Penneman. Een andere klinkende naam is bijvoorbeeld die van Jan Wielant (ca. 1398-1473), vader van rechtsgeleerde Filips Wielant.³⁸

Bijna kon een tweede beroemde vader aan de lijst worden toegevoegd. Diverse auteurs menen immers dat de vader van filoloog Daniël Heinsius ooit kortstondig het griffierschap van de Raad van Vlaanderen op zich heeft genomen.³⁹ Deze Daniël (Gent, 1580 – Leiden, 1655) was onder invloed van vader Nicolaas oorspronkelijk een student rechten, maar volgde uiteindelijk toch zijn roeping en

³⁸ Zie aangaande deze personen onder meer J. Dumolyn, *Het hogere personeel van de hertogen van Bourgondië in het graafschap Vlaanderen (1419-1477)*, Gent, 2001, pp. 890-894 (Van den Brande), 1070-1084 (Van de Kethulle) en 1294-1303 (Wielant); J. Dumolyn, 'De sociografie van laatmiddeleeuwse gerechtelijke instellingen. Het voorbeeld van Jan Wielant, griffier en raadsheer bij de Raad van Vlaanderen', *Handelingen van de Koninklijke Commissie voor de uitgave der Oude Wetten en Verordeningen van België*, 42 (2001), pp. 7-62 en J. Monballyu (ed.), *Filips Wielant, verzameld werk: I. Corte instructie in materie criminele*, Brussel, 1995, pp. 8-18.

³⁹ Oorspronkelijk vermeld in E. Varenbergh, 'Notes sur quelques Belges célèbres du XVIe siècle', *Messenger des sciences historiques, des arts et de la bibliographie de Belgique*, s.n. (1874), pp. 375-378 en E. de Borchgrave, *Daniel de Borchgrave, procureur-général au conseil de Flandre, premier secrétaire d'état des provinces unies, etc. (1550-1590): notes historiques et généalogiques*, Gent / Den Haag, 1898, pp. 31-32, cf. infra. Dit werd in quasi alle biografische en letterkundige publicaties aangaande Daniël Heinsius overgenomen, zie o.m. J.H. Meter, *De literaire theorieën van Daniël Heinsius*, Utrecht, 1975, p. 17; R. Veenman, 'Heinsius en Rossa: ware liefde? Over de liefdespoëzie van een Leidse humanist', *Historisch Tijdschrift Holland*, 30 (1998), 4-5, pp. 216-217 en W. Waterschoot, 'Heinsius, Daniël', in *Nationaal Biografisch Woordenboek XIII*, Brussel, 1990, pp. 383-389.

ging letteren studeren. Met gevolg: hij werd niet alleen een gevierd uitgever van Griekse en Latijnse teksten, hij stond ook bekend als literair theoreticus, criticus, redenaar en dichter in zowel de klassieke talen als in zijn moedertaal. Hij zou gedurende zijn volledige carrière verbonden blijven aan de universiteit van Leiden, waar hij benoemd werd als hoogleraar. Daniël had inderdaad Gentse roots. Hij was geboren in de Arteveldestad, bracht er zijn eerste levensjaren door en deed zijn herkomst eer aan door *Theocritus de Ganda* als schuilnaam te gebruiken. Ook Gent is Heinsius nog niet helemaal vergeten. Zijn afbeelding siert, onder andere, de Aula van de Universiteit Gent in de Voldersstraat. Stellen dat vader Heinsius rond de eerste levensjaren van Daniël Heinsius als griffier bij de Vlaamse justitieraad actief was geweest, lijkt dus zowel uit chronologisch als geografisch oogpunt aannemelijk.

Nader onderzoek leert dat het hier een persoonsverwarring betreft. Het echte verhaal van griffier Heyns blijkt zo mogelijk nog intrigerender te zijn. Het situeert zich middenin enkele duistere bladzijden in de geschiedenis van én de geschiedschrijving over de Vlaamse justitieraad. De casus Heyns is dan ook de perfectie illustratie van de manier waarop het bestuderen van de griffiers van de Raad kan bijdragen aan de geschiedenis van de instelling én aan die van het graafschap Vlaanderen. Heyns' passage in de griffie van de Raad viel immers binnen de periode van de calvinistische Republiek Gent (1577-1584).⁴⁰ Deze jaren vormden één van de fases van de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648), het conflict dat de Nederlanden uiteindelijk in een zuidelijke katholieke en noordelijke protestantse helft zou verdelen.⁴¹ Tijdens de eerste decennia van de opstand tegen het anti-ketterse bewind van de Spaanse koning Filips II en diens repressie via het optreden van de hertog van Alva, wonnen de calvinisten in de gehele Nederlanden terrein. In het najaar van 1577 kregen de reformatiegezinden ook in het Gentse stadsbestuur de bovenhand. Op 1 november van dat jaar werd door hen een Comité van XVIII mannen opgericht dat voortaan de stad zou besturen. In navolging van Gent, dat zelf al Brussel als voorbeeld had, volgden andere Vlaamse steden snel: onder meer Ieper, Brugge en Kortrijk kregen een gelijkaardig bestuur. Pas in 1584-1585, toen landvoogd Alexander Farnese stelselmatig

⁴⁰ Over deze periode, zie onder meer B. Vander Schelden, *De Gentse stadsmagistraat tijdens de calvinistische Republiek (1577-1584)*, Gent, 2010; J.E. de Nève de Mévergnies, *Gand en république. La domination calviniste à Gand (1577-1584)*, Gent, 1940; A. Despretz, 'De instauratie der Gentse calvinistische Republiek', *Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent*, 17 (1963), pp. 119-229; J. Decavele en D. Coigneau (eds.), *Het eind van een rebelse droom: opstellen over het calvinistisch bewind te Gent (1577-1584) en de terugkeer van de stad onder de gehoorzaamheid van de koning van Spanje (17 september 1584)*, Gent, 1984.

⁴¹ Voor een breder kader, zie onder meer J. Decavele, *Vlaanderen tussen Spanje en Oranje: Willem de zwijger en de Lage Landen in de zestiende eeuw*, Gent, 1984.

Vlaamse en Brabantse gebieden terug onder Spaans katholiek bewind kreeg, kwam een einde aan deze periode. Gent werd in augustus van 1584 heroverd waardoor de calvinistische Republiek Gent ophield te bestaan.

Het spreekt vanzelf dat de Raad van Vlaanderen, een vorstelijke instelling, zich tijdens deze zevenjarige periode in een uiterst penibele positie bevond. De casus Heyns illustreert dan ook hoe de Raad met de situatie omging en er tegelijk uitermate door werd beïnvloed. Het contrast van Heyns' ambtsprofiel met dat van zijn collega's, zijn directe voorgangers en opvolgers geeft daarenboven een eerste indicatie van de typische en atypische griffiersprofielen die uit het onderzoek naar voor komen. Daarnaast zet deze casus uiteraard ook een historisch gegroeid misverstand in verband met de identificatie van deze griffier recht. Het is tekenend voor de manier waarop tijdens de 19de eeuw met gegevens over dit type medewerkers werd omgegaan. De persoon uit deze casus werd tot op heden enkel vermeld omdat men hem beschouwde als een curiosum, wegens zijn vermeende verwantschap met één van de grote namen uit de Nederlandse cultuurgeschiedenis. Om die reden wordt in het verdere verloop van dit artikel gestart vanuit hetgeen tot nu toe in de historiografie over griffier Heyns te vinden was. Daarna wordt het tijds kader geschetst voor de Raad van Vlaanderen in het algemeen en de griffie en zijn hoofdrolspelers in het bijzonder. Het ambtsprofiel van Heyns' voorgangers komt daarbij in contrast te staan met dat van hem en zijn collega-griffiers uit de calvinistische periode. Vervolgens wordt overgegaan tot de definitieve identificatie van griffier Heyns. Zijn levensloop en die van zijn familie kon uiteindelijk relatief gedetailleerd worden gereconstrueerd en blijkt sterk getekend door de sociale en politieke gebeurtenissen in het toenmalige West-Europa. Tot slot wordt de vraag gesteld naar mogelijke banden van de échte familie Heinsius met de Raad en met griffier Heyns.

4. Vertrekpunt

In een passage over de grootvader en de ouders van de bekende filoloog Daniël Heinsius (1580-1655) maakte baron Emile Jacques Yvon Marie de Borchgrave anno 1898 een link met de Raad van Vlaanderen.⁴² Hij deed dit in zijn studie

⁴² Emile Jacques Yvon Marie de Borchgrave (Gent, 1837-1917) behaalde een diploma van doctor in de rechten aan de Universiteit Gent, was commandeur in de Leopoldsorde, bezat het Grootlint in diverse buitenlandse ordes, was officier bij het Erelegioen en bij de orde van het Openbaar Onderricht, buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister voor België te Wenen en lid van de Koninklijke Academie (Klasse der Letteren). Hij werd baron op 15 februari 1896. Zie E. de Borchgrave, *Daniel de Borchgrave, procureur-général au conseil de Flandre, premier secrétaire d'état des provinces unies, etc. (1550-1590): notes historiques et généalogiques*, Gent / Den Haag, 1898, pp. 234-235.

over één van zijn eigen voorvaderen: Daniël de Borchgrave (1550-1590), onder meer procureur-generaal bij de Raad van Vlaanderen.⁴³ De auteur baseerde zich voor de beroepsgegevens in het betreffende fragment hoofdzakelijk op een artikel van Emile Varenbergh, dat in 1874 in de *Messenger des sciences historiques* was verschenen.⁴⁴ De tekst uit 1874 was gestoeld op archivalische bronnen. Varenbergh had een schrijven gevonden dat in 1580 vanuit de Raad van Vlaanderen aan het Gentse stadsbestuur was gericht en dat was ondertekend met de naam “*Heyns*”.

Gecombineerd met de wetenschap dat vader Nicolaas Heyns fs. Nicolaas voorheen griffier te Geraardsbergen was geweest, resulteerde dit gegeven in de identificatie van die Nicolaas als de griffier Heyns die anno 1580 in de Vlaamse justitieraad de pen voerde. Gebaseerd op deze conclusie werden door de Borchgrave de termen ‘griffier’ en, bijkomend, ‘procureur’ van de Raad van Vlaanderen definitief verbonden met de identiteit van de vader van Daniël Heinsius. Het feit dat de naam van griffier Heyns op geen enkele toenmalig bekende lijst voorkwam, werd toegeschreven aan de protestantse achtergrond van de man en aan de bronnenschaarste voor dat specifieke decennium.

Beide studies kregen uitgebreid navolging doorheen de 20ste eeuw. Tot op heden leest men in biografieën van Heinsius dat zijn vader griffier is geweest van de Raad van Vlaanderen – een chronologie die lijkt te kloppen met die van de uiterst ambulante familie Heyns, aangezien Daniël zelf te Gent geboren was op 9 juni 1580.⁴⁵

Vader Nicolaas, inderdaad afkomstig uit Geraardsbergen en zoon van een gelijknamige vader, was op 6 oktober 1575 getrouwd met de Ieperse Elisabeth Navegheer fa. Pierre en stond bekend om zijn protestantse sympathieën.⁴⁶ Na de geboorte van hun eerste kind in 1578, dochter Catharina, kwam het gezin in Gent ten tijde van de calvinistische Republiek (1577-1584) wonen. Kort daarna werd zoon Daniël in de Arteveldestad geboren. Een drietal jaar later werd duide-

⁴³ E. de Borchgrave, *Daniel de Borchgrave, procureur-général au conseil de Flandre, premier secrétaire d'état des provinces unies, etc. (1550-1590): notes historiques et généalogiques*, Gent / Den Haag, 1898, pp. 31-32: “Les Heins étaient originaires de Grammont où, au commencement du XVe siècle, Nicolas occupa à plusieurs reprises les fonctions d'échevin. C'était, un homme de grande érudition. Son fils, également nommé Nicolas, vint habiter Gand et devint greffier, plus tard procureur au conseil de Flandre. Lorsqu'il épousa Elisabeth Navegheer, il avait, nous l'avons déjà dit, vingt-huit ans”. Hij had het logischerwijze eerder over het begin van de 16de in plaats van de 15de eeuw.

⁴⁴ E. Varenbergh, ‘Notes sur quelques Belges célèbres du XVIe siècle’, *Messenger des sciences historiques, des arts et de la bibliographie de Belgique*, s.n. (1874), pp. 375-378.

⁴⁵ Zie onder meer L. Roersch, ‘Heins (Daniel)’, in *Biographie Nationale VIII*, Brussel, 1884-1885, pp. 851-874 en W. Waterschoot, ‘Heinsius, Daniël’, in *Nationaal Biografisch Woordenboek XIII*, Brussel, 1990, pp. 383-389.

⁴⁶ Een zus van Elisabeth Navegheer, Martine Navegheer, was gehuwd met Daniël de Borchgrave – vandaar de interesse van baron de Borchgrave voor de familie Heyns.

lijk dat de Spaanse herovering van Gent enkel een kwestie van tijd zou zijn. Nicolaas zag zich om geloofsredenen genoodzaakt om uit te wijken naar de protestantse Noordelijke Nederlanden. Eerst werd Daniël op driejarige leeftijd naar kennissen in het Zeeuwse Veere gestuurd, waarna het voltallige gezin voor korte tijd naar Engeland verhuisde. Na een kort verblijf te Dover en te London keerde de familie Heyns terug naar de Nederlanden, waar ze onder meer te Delft, Rijswijk en Vlissingen woonden en waar Daniël Heinsius op verschillende locaties zijn opleiding genoot. Hij zou in de Noordelijke Nederlanden uiteindelijk zijn volledige carrière uitbouwen.⁴⁷

5. Een woelige passage in de geschiedenis van de Raad

Staving van deze Gentse periode aan de hand van het archief van de Raad van Vlaanderen blijkt bijzonder moeilijk. Tijdens de calvinistische Republiek maakte de Vlaamse justitieraad een interne crisis door van – tot dan toe – ongeziene proporties, wat zich reflecteert in het weinige bewaarde archief uit die jaren.⁴⁸ Sinds de aanvang van het stedelijk calvinistische bewind werden de zittingen van de vorstelijke Raad voortdurend gestoord, raadsheren werden fysiek aangevallen en een enkeling bekocht zijn positie zelfs met de dood.⁴⁹ Op 16 december 1579 verlieten de meesten van hen dan ook de stad en zochten ze veiliger oorden op.⁵⁰ Op 2 januari vinden we de eerste sporen terug van hun officiële zittingen, in het vandaag Noord-Franse Douai.⁵¹

Anders dan alle voorafgaande verhuisoperaties van de instelling – die voorheen achtereenvolgens te Rijsel (1386-1405), Oudenaarde (1405-1407), Gent (1407-1439), Kortrijk (1439-1440), Gent (1440-1447), Dendermonde (1447-1451), Ieper (1451-1463), Gent (1464-1488), Brugge (1488), Gent (1488-1492), Dendermonde (1490-1492), Ieper (1492-1498) en Gent (1498-1579)

⁴⁷ Zie, voor een beknopte samenvatting, W. Waterschoot, 'Heinsius, Daniël', in *Nationaal Biografisch Woordenboek XIII*, Brussel, 1990, pp. 383-389.

⁴⁸ Algemene gegevens betreffende de geschiedenis van de Raad zijn gebaseerd op J. Verfaillie, *'Au Coeur de la Cour'. Een analyse van de organisatie en het personeel van de griffie van de Raad van Vlaanderen, 1386-1795*, Gent, 2014, passim. Zowel in de verhandeling als in onderhavig artikel werd er overigens voor gekozen de schrijfwijze van de namen van de griffiers te respecteren zoals zij die zelf het vaakst hanteerden.

⁴⁹ Raadsheer Jacob Hessele was de ongelukkige die na een conflict met calvinistisch leider Ryhove te Sint-Denijs-Westrem aan een boom werd opgehangen. Zie J. Buntinx, *Inventaris van het archief van de Raad van Vlaanderen, deel I*, Gent, 1964, pp. 9-10.

⁵⁰ M. Coucke, *Een prosopografische studie over de hogere functionarissen van de Raad van Vlaanderen (1633-1675)*, Gent, 2007, pp. 27-28.

⁵¹ Het vroegst beschikbare register van de raadshelft die naar Douai trok begint immers op 2 januari. Zie RAG, Raad van Vlaanderen, nr. 164.

had gezeteld – betekende dit een eerste echte scheuring.⁵² In het Gravensteen bleef immers een calvinistisch gezinde Raad werkzaam die vanaf 18 december 1579 de activiteiten gewoon verderzette.⁵³ Pas na de inname van de stad door Farnese keerde de fractie uit Douai naar zijn oorspronkelijke zetel terug, ten nadele van de calvinistische raadshelft. Dit overwicht werd overigens sterk benadrukt in eigentijdse documenten: de eerste aantekening in een nieuw resolutieregister stipte op 18 maart 1585 de “Wedercompste vanden raedt van Douaije” aan, zonder enige erkenning van het feit dat te Gent ook een Raad had gezeteld.⁵⁴

Het vertrek van een deel van de Raad van Vlaanderen in de laatste decemberdagen van 1579 betekende tevens een leegloop in de griffie, die in die tijd was samengesteld uit één griffier, één notaris en een aantal klerken. Tijdens de 16de eeuw was het griffiersambt het voorwerp van – meestal zesjarige – pachtcontracten, zoals ook het geval was bij de toenmalige griffier, meester Henrij Stalins (ca. 1527-1610).⁵⁵ Deze Aalstenaar was oorspronkelijk advocaat en had zijn eerste aanstelling als griffier verkregen op 23 november 1573. Hij werd echter niet zonder problemen door de raadsheren van de Vlaamse justitieraad geadmitteerd.⁵⁶ Hij had zich op 9 december 1573 aangeboden met zijn commissiebrief, ondertekend door Alva, waarop hij de vraag kreeg of hij zijn eed wel kon afleggen zonder zijn “consciëntie te beieghenen”. Hoewel de tekst van zijn commissie stelde dat hij voor het verkrijgen van de betrekking niets gegeven of beloofd had, bestond immers het gerucht dat Stalins naast de gewone jaarlijkse pacht van 600 pond (van 40 groten, of dus 1200 pond parisis) ook een aanzienlijke som extra had geboden.⁵⁷ De raadsheren namen zich voor om de zaak te laten onderzoeken door de procureur-generaal, waardoor Stalins het risico liep om gestraft te worden voor meened. Dit weerhield hem echter niet om diezelfde dag toch de eed af te leggen.

⁵² Een tweede scheuring zou plaatsvinden in maart 1678, toen een groep raadsheren de Franse overheersing te Gent ontvluchtte en zich tot in het voorjaar van 1679 te Brugge vestigde. Een Fransgezinde fractie bleef actief te Gent.

⁵³ Naar analogie met de raadshelft te Douai begon ook deze fractie eigen registers. Zie RAG, Raad van Vlaanderen, nr. 2572.

⁵⁴ RAG, Raad van Vlaanderen, nr. 165, 1r. Zie ook RAG, Raad van Vlaanderen, nr. 7621.

⁵⁵ Hij was licentiaat in de rechten. Zijn inschrijving in de matrikels van de oude Leuvense universiteit is te vinden op datum van 29 augustus 1547, onder de benaming *Henr. Stalens de Alosto*. Zie A. Schillings, *Matricule de l'université de Louvain IV*, Brussel, 1961, p. 353.

⁵⁶ RAG, Raad van Vlaanderen, nr. 7617, 316Ar-314Bv (verkeerd gefolieerd).

⁵⁷ Rekening houdend met het typedagloon van een Vlaamse arbeider, dat voor de periode 1571-1575 was vastgesteld op 5,2 stuiver, betekende dit een jaarlijkse pachtsom van 2308 typedaglonen, hetzij meer dan negen jaarlonen. Zie C. Vandenbroeke, ‘Werkinstrumenten bij een historische en sociaal-economische synthese 14de-20ste eeuw’, in *Arbeid in veelvoud. Een huldeboek voor Jan Craeybeckx en Etienne Scholliers*, Brussel, 1988, pp. 260-274.

Het onderzoek van de procureur-generaal verliep moeizaam. Toen Henrij Stalins tot drie keer toe niet opdaagde en de derde keer daarenboven zijn vrouw stuurde, werd hem niet alleen de toegang tot de Raad ontzegd maar verloor hij ook al zijn privileges als griffier. In mei 1574 werd hij kortstondig geschorst, maar het definitieve antwoord van de koning op het rapport van de procureur-generaal kwam op 14 december 1575 toch in de vorm van een nieuwe commissiebrief voor Stalins.⁵⁸ Hij kreeg met ingang van 9 december 1575 een aanstelling voor de resterende vier jaar van de oorspronkelijke pachttermijn, met een extra twee jaar daar bovenop. De “silence perpétuel” die de procureur-generaal en de overige raadsheren over de zaak moesten aanhouden, kostte Stalins echter behoorlijk veel. Naast de eerder genoemde jaarlijkse pachtsom diende hij in totaal 6666 pond (van 40 groten, of dus 13332 pond parisis) aan de algemeen ontvanger van Vlaanderen te overhandigen, 5000 pond (van 40 groten, of dus 10000 pond parisis) voor de oorspronkelijke zes jaar en 1666 pond (van 40 groten, of dus 3332 pond parisis) voor de bijkomende twee.⁵⁹ Bij eventueel vroegtijdig overlijden konden zijn erfgenamen wel beschikken over de functie tot het einde van de pachttermijn.

De eerste splitsing in de geschiedenis van de Raad verhinderde uiteraard de volledige uitvoering van de afgesproken zes jaar. Op 29 januari 1580 verscheen Louis Blancquaert (ca. 1544-1620), stiefzoon van Stalins, voor de raadshelft die te Douai zetelde. Hij deelde er mee dat het Stalins' intentie was om de katholieke Raad in Douai te vervoegen, maar dat hij evenwel een zestal weken voorbereiding nodig had.⁶⁰ Het zou echter langer duren: op 5 december 1580 werd Blancquaert officieel aangeduid als plaatsvervanger voor de verdere duur van Stalins' contract, terwijl raadsheer-commissaris Henri de Codt de rekenplichtige verantwoordelijkheid over de griffie kreeg toegewezen.⁶¹ Stalins had tot dan toe immers de kans niet gezien om Gent te verlaten en had huisarrest gekregen in zijn woning in de binnenstad. Op 6 mei 1581 verkreeg Blancquaert zelfs een eigen pachtcontract, dat zou ingaan zodra de termijn van Stalins in december officieel afliep.⁶²

⁵⁸ Algemeen Rijksarchief (verder ARA), Audiëntie, nr. 1301 (map griffiers), s.p.

⁵⁹ Omgerekend betekende het totaalbedrag van 6666 pond een waarde van 12819 typedaglonen van een Vlaamse arbeider, hetzij ruim 53 jaarlonen of dus ruim een volledige carrière. Zie C. Vandenbroeke, 'Werkinstrumenten bij een historische en sociaal-economische synthese 14de-20ste eeuw', in *Arbeid in veelvoud. Een huldeboek voor Jan Craeybeckx en Etienne Scholliers*, Brussel, 1988, pp. 260-274.

⁶⁰ RAG, Raad van Vlaanderen, nr. 164, 2r-2v.

⁶¹ ARA, Audiëntie, nr. 1301 (map griffiers), s.p. Henri de Codt was vóór zijn raadsheerschap, dus tot in 1580, griffier geweest van de stad Ieper. Zie ook ARA, Geheime Raad Spaans Bewind, dozen, nr. 646, s.p.

⁶² ARA, Audiëntie, nr. 1301 (map griffiers), s.p.

Zo ver zou het echter niet komen. Op vijf augustus vernieuwde Henrij Stalins zijn eed als griffier te Douai en ontstond er te Gent dus een vacuüm.⁶³ De situatie zou slechts officieel worden opgelost nadat de katholieke raadshelft terugkeerde uit Frans-Vlaanderen. Henrij Stalins werd vanaf 14 januari 1585 opnieuw griffier van de verenigde Raad van Vlaanderen te Gent, ten nadele van alle personen die ondertussen eventueel de functie hadden waargenomen.⁶⁴ Hij verkreeg een pachttermijn van drie jaar tegen betaling van een jaarlijkse som van 300 pond (van 40 groten, dus 600 pond parisis) en hield stiefzoon Louis Blancquaert in dienst als notaris, een functie die hij de facto reeds in Douai had uitgeoefend.⁶⁵ Opnieuw zou Henrij Stalins dit contract echter niet volledig afwerken, dit keer om een meer positieve reden. Op 7 november 1587 werd hij aangesteld als raadsheer van de Raad van Vlaanderen – een functie die hij zou blijven uitoefenen tot aan zijn overlijden in 1610.⁶⁶ Op 12 november 1587, een vijftal dagen na zijn eigen aanstelling als raadsheer, werd hij als griffier definitief vervangen door niet één, maar twee functionarissen: stiefzoon Louis Blancquaert en collega Jacques de Bavière (ca. 1532-?), beide evenwaardig griffier van de Raad van Vlaanderen.⁶⁷

6. De illustere griffier Heyns en zijn collega's

De bezetting van de Gentse griffie tijdens de periode van de calvinistische Republiek kan slechts met enkele schaarse sporen worden geïllustreerd. Op 12 juli 1580 had aartshertog Matthias van Oostenrijk de Gentse fractie van de Raad samengesteld.⁶⁸ Hij beperkte zich echter tot het corpus en de fiscalen, met name president, raadsheren, advocaat-fiscaal en procureur-generaal, en bepaalde dat zij zelf in een griffier en een notaris moesten voorzien.

Tijdens de eerste dagen van augustus 1580 werd Gentenaar Augustijn van Huerne (1519-1586) door de raadsheren als griffier van de calvinistische Raad

⁶³ RAG, Raad van Vlaanderen, nr. 164, 26r-27v. In november van datzelfde jaar was Stalins bovendien zelf eisende partij in een zaak betreffende een rente, die voorkwam voor de Raad te Douai: RAG, Raad van Vlaanderen, nr. 7620, 67r-67v.

⁶⁴ ARA, Audiëntie, nr. 1301 (map griffiers), s.p.

⁶⁵ Dit betekende dus een jaarlijkse pachtsom van 1154 typedaglonen voor een Vlaamse arbeider, hetzij bijna vijf jaarlonen. Zie C. Vandenbroeke, 'Werkinstrumenten bij een historische en sociaal-economische synthese 14de-20ste eeuw', in *Arbeid in veelvoud. Een huldeboek voor Jan Craeybeckx en Etiene Scholliers*, Brussel, 1988, pp. 260-274.

⁶⁶ ARA, Audiëntie, nr. 1301 (map raadsheren), s.p. Deze commissie werd, net als die van de overige raadsheren, in augustus 1601 vernieuwd door de aartshertogen: RAG, Raad van Vlaanderen, nr. 602, 125r-125v.

⁶⁷ RAG, Raad van Vlaanderen, nr. 602, 111r-112v. Vanaf dit punt in de geschiedenis van de griffie zouden permanent twee griffiers tegelijk actief zijn, tot men in 1668 een derde griffier toevoegde en in 1674 overgeschakelde naar een systeem van vier griffiers.

⁶⁸ E. de Borchgrave, *Daniel de Borchgrave, procureur-général au conseil de Flandre, premier secrétaire d'état des provinces unies, etc. (1550-1590): notes historiques et généalogiques*, Gent / Den Haag, 1898, pp. 249-250.

aangewezen.⁶⁹ Zijn benoeming was het voorwerp van een louter interne regeling; een specifiek (pacht)contract kon niet worden teruggevonden. Deze van Huerne was allerm minst een onbekende binnen de context van de justitieraad. Hij had geen universitaire scholing genoten en mocht zich dus geen meester noemen, maar kon zich in 1580 reeds beroepen op jarenlange ervaring. Na een korte passage als secretaris van de schepenen van gedeelte tijdens het begin van de jaren 1540 werd hij op 27 januari 1545 aangesteld als notaris van de Raad van Vlaanderen.⁷⁰ Hij oefende dit ambt uit van 1545 tot 1571 en deed daardoor dienst onder drie opeenvolgende griffiers: Philips van Steland (ca. 1507-1576), François Cortewille (ca. 1507-1573) en Pieter de Bevere (ca. 1520-1598). Toen de Bevere op 12 juni 1571 werd aangesteld als gewoon raadsheer, schoof Augustijn van Huerne vanuit zijn positie als notaris op in de richting van het griffiersambt. Dit veranderde op zich weinig aan de situatie. De Bevere was altijd al een relatief absente griffier geweest, die zich frequent had laten vervangen door zijn notaris.⁷¹ Tot een definitieve benoeming kwam het echter niet. In december 1573 sloot Henrij Stalins immers zijn eerste pachtcontract af.⁷² Augustijn van Huerne bleef in dienst als notaris van de griffie, maar weigerde uiteindelijk zijn hiërarchisch meerdere te volgen richting Douai. Zijn keuze om in de jaarovergang van 1579 en 1580 te Gent te blijven, wierp zijn vruchten af in de vorm van een nieuwe gooi naar het griffierschap.

In tegenstelling tot wat zijn aanvankelijke aanstelling, op 3 augustus 1580, deed vermoeden, zou hij het ambt echter niet zelfstandig mogen uitoefenen. Tijdens de daarop volgende eedaflegging, die plaatsvond op 25 augustus 1580, werd duidelijk dat hij een collega-griffier kreeg: “Ten zelve daeghe deden

⁶⁹ RAG, Raad van Vlaanderen, nr. 7619, 85r.

⁷⁰ ARA, Audiëntie, nr. 791, 34r-34v. Op 18 februari 1545 legde hij daartoe de eed af ten huize van en in handen van de toenmalige president, Lodewijk van Heylsweghen. Hij verving overigens Martin Snouckaert, die de functie van notaris slechts een achttal maanden had uitgeoefend. Die stond zijn ambt (*die mijne continuele presentie verzoghte in den Raedt*) vooral af omdat hij steeds meer betrokken raakte bij de drukkerij die zijn broer Guillaume te Gent wou oprichten. Hij stelde zelf van Huerne als zijn opvolger voor, om een wel heel opmerkelijke reden: “om den greffier Steelant vriendscepe te doen, midts dat Augustijn zijn suster meende thebben”. Van Huerne zou echter in ca. 1550 huwen met een zekere Wilhelmina Delebecq, dochter van een koopman uit Douai. Vader Snouckaert was overigens ook ooit actief geweest als notaris van de Raad. Zie onder meer F. Vanderhaeghen, *Bibliographie gantoise, deel I*, Gent, 1858, pp. 98-102 en P. Vandermeersch, ‘Een uitzonderlijk egodocument: Maarten Snouckaert (1514-1569?) over zijn jeugd, zijn opvoeding, zijn studies’, in L. Stockman en P. Vandermeersch (eds.), *Liber Amicorum Achiel De Vos*, Evergem, 1989, pp. 219-228. De originele handboeken van Snouckaert bevinden zich in de handschriftencollectie van het Gentse stadsarchief.

⁷¹ Zo publiceerde van Huerne als “ondergriffier” op 15 januari 1568 een plakkaat in het consistorie van de Raad, op 24 juli van dat jaar nam de Bevere zelf de honneurs waar. M. Van Vaernewijk en F. Vanderhaeghen (ed.), *Van die beroerliche tijden in die Nederlanden en voornamelick in Ghendt 1566-1568, deel III*, Gent, 1871-1882, p. 213 en *deel IV*, Gent, 1871-1882, pp. 175-180.

⁷² Het is tekenend voor de positie van Augustijn van Huerne, die toch ruim twee jaar als plaatsvervangend griffier de dienst draaiende had gehouden, dat niet hij maar wel Pieter de Bevere in dit contract als Stalins’ voorganger werd beschouwd.

Augustin van Huerne ende m[ees]tre Michiel Heyns de behoorlicken eedt van greffiers van desen hove in handen vanden zelve hove belovende secret te houden dat zij int zelve hof hooren oft zien zullen ende voorts al te doene dat goede greffiers behooren ende schuldich zijn van doene. Mij present ende bij ordonantie vanden zelve hove gheteekent Pieter de Bils".⁷³

Het samenwerkingsverband tussen Heyns en van Huerne is weinig gedocumenteerd, maar was realiteit. Beide mannen ondertekenden documenten ten behoeve van de Raad tijdens deze periode. Op 27 januari 1581 (1582 n.s.) sloten ze onderling een overeenkomst betreffende de verdeling van de namptissemerten, waarbij bepaald werd dat de lopende dossiers van Henrij Stalins aan Heyns werden toegekend.⁷⁴ Kort daarna schoof van Huerne door naar een andere functie. Op 29 september 1582 werd hij tot raadsheer van de calvinistische raadshelft benoemd. Hij was toen reeds 63 jaar oud en liet in die hoedanigheid slechts weinig sporen meer na. Zijn aanwezigheid tijdens zittingen werd anno 1583 wel duidelijk geregistreerd. Uit datzelfde jaar zijn daarenboven enkele documenten bewaard over getuigenverhoren die hij had geleid.⁷⁵ Na de terugkeer van de katholiek gezinde raadshelft uit Douai en de daarop volgende hervorming verdween van Huerne beroepsmatig van het Gentse toneel; hij overleed op 4 december 1586 en werd begraven in de Gentse Sint-Michielskerk.⁷⁶

Dat deze van Huerne wel degelijk protestantse sympathieën had en niet enkel uit carrièreoverwegingen besloot om in Gent te blijven, bewijzen zijn acties uit het najaar van 1583. Hij huwelijkte zijn dochter Anna (ca. 1555-?) uit aan Jan van Hembyze (1513-1584), de calvinistische leider die op 4 augustus 1584 te Gent zou worden terechtgesteld. Het ongewone huwelijk vond plaats op 3 december 1583 in het Hof van Wackene. De bruidegom, reeds weduwnaar van Jeanne van Waerhem (1517-1577), was ruim 70 jaar, de bruid amper 28.⁷⁷ De

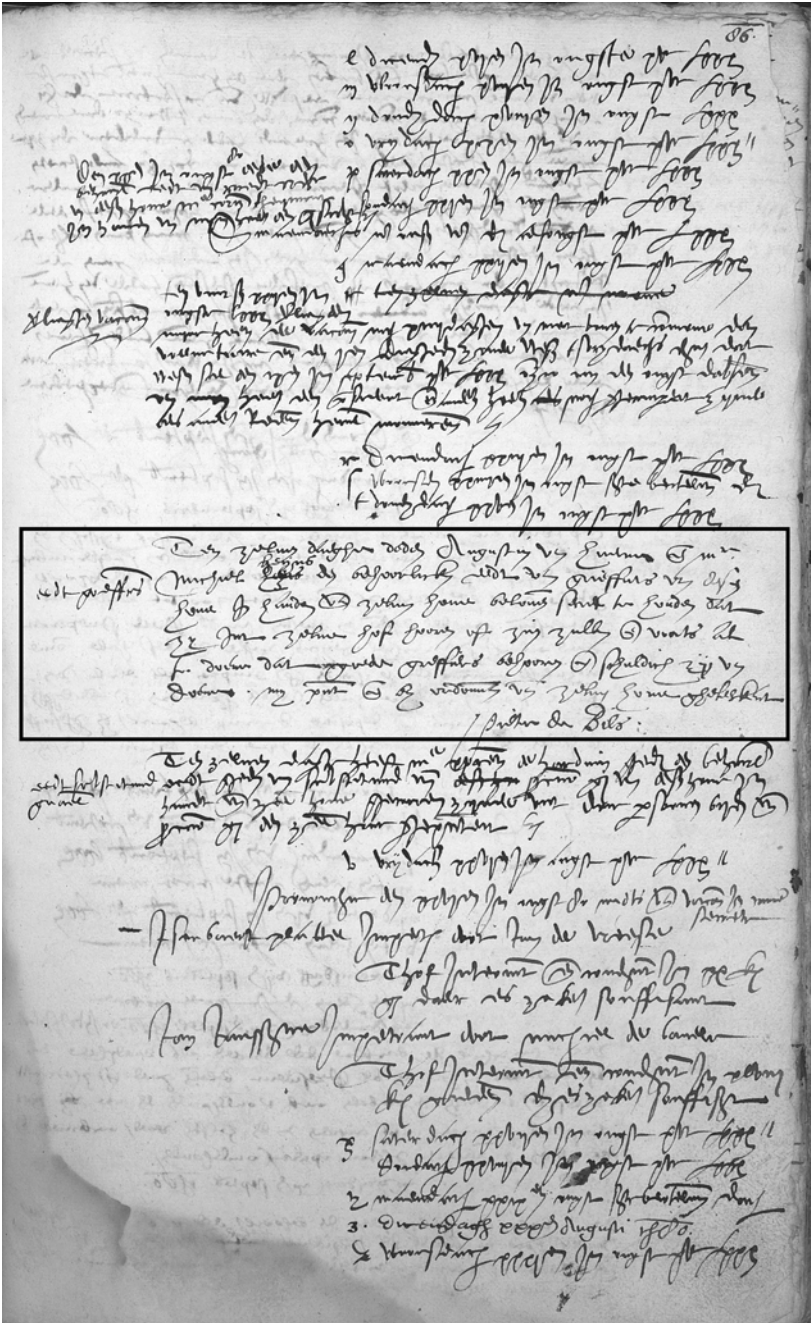
⁷³ RAG, Raad van Vlaanderen, nr. 7619, 86r. Van een notaris was dus geen sprake; beide griffiers werden gelijkgesteld en droegen de titel.

⁷⁴ RAG, Raad van Vlaanderen, nr. 626. Een namptisement was een borgsom die, in het kader van een conflict, door een partij bij de griffie werd afgegeven ter (voorlopige) vergoeding van de tegenpartij.

⁷⁵ Respectievelijk RAG, Raad van Vlaanderen, nr. 7619, 212r-212v (aanwezigheid periode 1 februari 1583-1 juli 1583) en 223r-223v (aanwezigheid periode 3 juli 1583-29 oktober 1583) en RAG, Raad van Vlaanderen, nr. 3905.

⁷⁶ Zie aangaande deze van Huerne ook P. Van Peteghem, *De Raad van Vlaanderen en staatsvorming onder Karel V (1515-1555). Een publiekrechtelijk onderzoek naar centralisatiestreven in de XVII Provinciën*, Nijmegen, 1990, pp. 413-416.

⁷⁷ Zie J. Van den Vivere en F. De Potter (eds.), *Chronijcke van Ghendt*, Gent, 1885, p. 348 en P. De Kempenaere en J. Van Male, *Vlaemsche Kronijk, of Dagregister van al het gene gedenkweerdig voorgevallen is, binnen de stad Gent, sedert den 15 july 1566 tot 15 juny 1585*, Gent, 1839, pp. 324-325, waarin onder meer een gedicht naar aanleiding van het huwelijk gepubliceerd werd. De bruid hertrouwde later overigens met een zekere Maximilien van de Woestijne, heer van Beselare en Potterie en kapitein van de Spaanse infanterie, met wie ze twee zonen kreeg: Maximilien (?-1669), kanunnik; en François (?-1647), hoogbaljuw van Ieper.

Afbeelding 2: Eedaflegging Michiel Heyns en Augustijn van Huerne (RAG, Raad van Vlaanderen, nr. 7619).

val van Hembyze kort daarna was hoogstwaarschijnlijk mee de oorzaak van van Huerne's professionele terugtrekking – naast, uiteraard, zijn vergevorderde leeftijd.

Binnen de calvinistische griffie circuleerde nog een derde naam, die in de nadagen van die periode belangrijk zou blijken te zijn. Op 3 augustus 1580 ondertekende klerk Adriaan van der Heyden mee het bericht van de aanwerving van Augustijn van Huerne, meteen het vroegste spoor van deze van der Heyden binnen de Raad.⁷⁸ Hoewel hij oorspronkelijk beide griffiers, Heyns en van Huerne, diende, wordt uit twee vermeldingen duidelijk dat van der Heyden er vanaf het voorjaar van 1584 in de griffie alleen voor stond. Op 10 april werd hij genoemd als “de griffie bedienende”, op 26 juli van datzelfde jaar sprak men over hem als “ghecommitteerde ter bewaernisse van de griffie”.⁷⁹ Van zowel Augustijn van Huerne, die doorgeschoven was naar het raadsheerschap, als van Michiel Heyns was geen spoor meer te bekennen. Wanneer Adriaan van der Heyden precies de fakkel overnam van zijn twee voorgangers is onduidelijk; hoogstwaarschijnlijk werd hij nooit formeel aangesteld maar was zijn functie een logisch gevolg van zijn klerkschap tijdens een uitzonderlijke periode. Na de terugkeer van de raadshelft uit Douai zette hij zijn normale taak gewoon verder onder de griffiers Stalins, de Bavière en Blancquaert. Bij zijn overlijden in september 1593 bleek hij immers nog steeds eerste klerk van de griffie van de Raad van Vlaanderen te zijn.⁸⁰

7. De levensloop van Michiel Heyns

Uit bovenstaande gegevens blijkt dat griffier Heyns, die tijdens de tweede helft van de 16de eeuw slechts kort actief was in de Raad van Vlaanderen, niet Nicolaas maar wel Michiel heette. Over die voornaam kan in twee andere documenten bevestiging worden gevonden. Zo ondertekende deze Heyns tijdens de zomer van 1582 een relaas over actuele gebeurtenissen.⁸¹ Daarenboven ver-

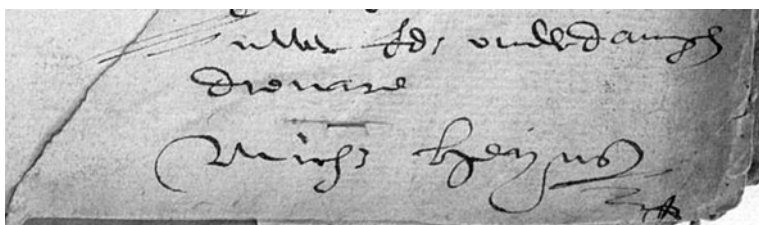
⁷⁸ RAG, Raad van Vlaanderen, nr. 7619, 85r. Hoe lang hij reeds in dienst was en of hij daarvoor een andere beroepsactiviteit had uitgeoefend, is onduidelijk. Mogelijk was hij voordien advocaat; uit latere vermeldingen blijkt immers dat hij de meestertitel droeg. De Leuvense matricels vertonen de inschrijving van drie naamgenoten, alle uit Leuven, waarvan de inschrijving uit 1569 chronologisch gezien de meest waarschijnlijke is. Zie A. Schillings, *Matricule de l'université de Louvain IV*, Brussel, 1961, p. 167, 595 en 755.

⁷⁹ RAG, Raad van Vlaanderen, nr. 7619, 236r-239Av.

⁸⁰ RAG, Raad van Vlaanderen, nr. 631.

⁸¹ RAG, Raad van Vlaanderen, nr. 139. Specifiek gaat het hier om afgedwaalde stukken die bewaard zijn gebleven tussen de inventaris van het sterfhuys van ex-griffier en raadsheer Joseph Pieters, ca. 1795. Er werden drie brieven aangetroffen, van achtereenvolgens 29 en 30 juli en 1 augustus 1582, waarvan één de handtekening van Michiel Heyns draagt. De overige zijn vermoedelijk van de hand van procureur-generaal Daniël de Borchgrave, onder meer bekend om zijn briefwisseling uit latere jaren.

scheen hij in maart 1583 voor de Raad van Vlaanderen om een volmacht te verlenen aan een zekere Philips Haeghe – overigens duidelijk familie – ter inning van achterstallige renten.⁸² Deze laatste passage bevat genoeg gezinsgegevens om de identificatie van Heyns als vader van Daniël Heinsius definitief af te wijzen en Michiel Heyns een andere situering te geven.⁸³

Afbeelding 3: Detail: handtekening Michiel Heyns (RAG, Raad van Vlaanderen, nr. 139).

Auteur Emile de Borchgrave wist wel degelijk af van het bestaan van deze andere Heyns.⁸⁴ Hij noemde hem als verwant van Nicolaas Heyns en stelde dat hij “également greffier du conseil” was – een mededeling die niet verder werd geproblematiseerd. Helaas specificeerde hij de vermeende familieband tussen beide personen niet. Daarenboven benoemde hij wel Michiels echtgenote correct, maar maakte hij een fout inzake haar verwantschap met de familie de Chantraines.⁸⁵ Met uitzondering van één vermelding, waarbij uit de bron duidelijk bleek dat het Michiel Heyns betrof, kende hij alle andere griffiersvermeldingen “Heyns” systematisch toe aan Nicolaas.

Michiel Heyns werd op 18 juli 1537 te Brugge geboren als zoon van Franciscus Heyns en van Johanna van (de) Driessche. Franciscus was afkomstig uit het Wervikse, waar hij in september 1535 huwde met Johanna.⁸⁶ Grootvader Johan-

⁸² RAG, Raad van Vlaanderen, nr. 982, 265v-266r.

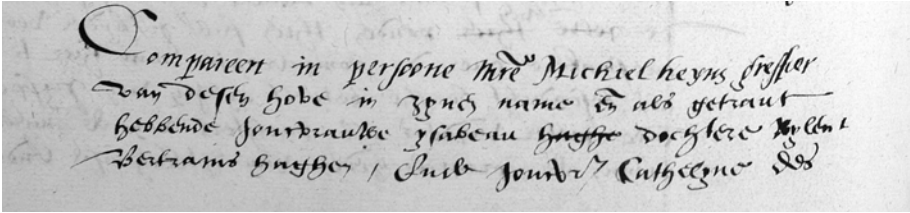
⁸³ Tenzij anders vermeld, werden de gegevens betreffende de levensloop van Michiel Heyns en zijn nageslacht gebaseerd op ‘Heinsius’, *De Navorscher*, 64 (1915), pp. 160-161; Persoonlijke verzameling Jasper Van Bosveld Heinsius, *Stamboom Jasper Cornelis van Bosveld Heinsius*, via <http://www.vanbosveldheinsius.com>; Persoonlijke verzameling Jacques Le Goualher, *Stamboom*, via correspondentie met auteur dd. 08.04.2011, 08.05.2011, 18.06.2011, 24.06.2011, 03.04.2012, 17.09.2012 en 09.08.2013 en W.H.J. Weale, ‘Les Troubles à Bruges, 2 et 3 juillet 1579 (rectification historique)’, in L. Gilliodts-Van Severen e.a., *La Flandre: Revue des monuments d’histoire et d’antiquités*, Brugge, 1869-1870, pp. 468-469. Beide vermelde genealogieën zijn gestoeld op uitgebreid bronnenonderzoek en werden inhoudelijk getoetst.

⁸⁴ E. de Borchgrave, *Daniel de Borchgrave, procureur-général au conseil de Flandre, premier secrétaire d’état des provinces unies, etc. (1550-1590): notes historiques et généalogiques*, Gent / Den Haag, 1898, p. 32.

⁸⁵ Cf. infra.

⁸⁶ Betreffende de grootouders aan moederszijde, de familie van (de) Driessche, zijn geen verdere gegevens bekend. Michiel zou nog één broer en twee zussen gehad hebben, waar tevens weinig verdere informatie over te vinden is.

Afbeelding 4: Detail: identificatie Michiel Heyns (RAG, Raad van Vlaanderen, nr. 982).

nes Heins fs. Olivier is eveneens te situeren in het zuiden van het huidige West-Vlaanderen: hij was een Ieperling. Met zijn drie echtgenotes, van wie de namen ons onbekend zijn, kreeg hij respectievelijk drie, twee en geen kinderen. Hun namen waren, in chronologische volgorde, Michiel, Johannes, Arnoldus, Barbara en Franciscus Heins.

Enkel van het middelste kind zijn verdere gegevens voorhanden. Deze Arnoldus Heins huwde met een zekere Jacoba Ruers en kreeg vijf zonen en één dochter, die verspreid in West-Europa gesitueerd kunnen worden. Jooris Heins werd anno 1527 geboren te Colchester, Aegidius Heins stierf in 1552 in het Noord-Nederlandse Harlingen, Franciscus Heins werd geboren te Delft in 1529 en zou daar uiteindelijk ook overlijden, Jodocus Heins stierf anno 1553 in de Palts, Johannes Heins overleed te Warwick en van Jacoba Heins zijn geen verdere gegevens bekend.⁸⁷ Opvallenderwijs liggen alle genoemde plaatsen overigens in gereformeerd gebied.

Michiel Heyns trad op 8 april 1578 in de Brugse Onze-Lieve-Vrouweparochie in het huwelijk met Ysabeau / Ysabelle Haeghe (ca. 1552-1597), dochter van de Brugse Bertram / Bertrand Haeghe en van Claire de Chantraines gezegd Broucsault (ca. 1517-1610).⁸⁸ Onder Claires negen broers en zussen – bijgevolg Ysabeaus ooms en tantes – bevond zich onder andere Jacques de Chantraines gezegd Broucsault (ca. 1510-1589), die diverse functies uitoefende binnen het bestuur van de stad Brugge en het Brugse Vrije. Deze Jacques was tevens één

⁸⁷ Enkel van François Heins werd een huwelijk gerepertorieerd, met een zekere Maria Provoost (ca. 1548-?). Van hen zijn drie kinderen bekend, die de 'zwervende' aard van de uitgebreide familie verder illustreren: Maria Heins werd geboren te Colchester, Susanna Heins werd geboren te Randwijk en Josyas Heins werd ca. 1566 tevens geboren te Colchester. Deze laatste werd predikant en huwde op 4 november 1600 te Leiden met een zekere Sara Aerts van Caterbeke (ca. 1583-?), met wie hij vier zonen en twee dochters kreeg, alle geboren te Delft en te Katwijk. Josyas Heyns overleed op 20 juni 1617 te Delft, waar hij tien dagen later in de Nieuwe Kerk werd begraven.

⁸⁸ Emile de Borchgrave duidde Claire de Chantraines verkeerdelijk als schoonzus van Ysabeau Haeghe. Uit dit gezin is verder maar één kind gekend: Catherina Haeghe, die met verre neef Jean de Chantraines huwde en zich uiteindelijk in Sluis ging vestigen.

van de bekendste calvinistische leiders te Brugge. Zus Louise de Chantraines gezegd Broucqsault (?-1575) was gehuwd met de Bruggeling en jurist Joos de Damhouder (1507-1581)⁸⁹; zus Madeleine de Chantraines gezegd Broucqsault was de echtgenote van don Jean Perez de Malvenda, hoofdman van de Spaanse natie te Brugge en bewaarder van de relikwie van het Heilig Bloed tijdens de troebelen.⁹⁰

De familie Haeghe was gedurende de volledige 16de eeuw te Brugge gevestigd en was actief in het handelswezen. Zo was vader Bertram fs. Bertram onder meer lid van de nering der makelaars in 1585, 1586 en 1594 en had hij Engelse handelscontacten.⁹¹ Een Bertram Haeghe, vermoedelijk de vader van de eerder genoemde Bertram en bijgevolg grootvader van Ysabeau Haeghe, was anno 1513 schepen te Brugge.⁹² Een Bertram Haeghe fs. Bertram overleed te Brugge op 20 september 1534; een naamgenoot schonk in 1539 renten aan de armendis van de Brugse Onze-Lieve-Vrouwkerk.⁹³ Tijdens de tweede helft van de 15de eeuw was een Bertram Haeghe tevens één van de stichtende leden van de rederijkersgilde van de Drie Santinnen, verbonden aan diezelfde Onze-Lieve-Vrouwkerk.⁹⁴

De datum van Michiels huwelijk en de specifieke familie waarin hij toetrad waren geen toeval. Alles in zijn levensloop wijst erop dat Michiel Heyns zelf overtuigd protestant was. Op professioneel vlak kan zijn spoor pas worden teruggevonden toen hij reeds begin de veertig was, tijdens de beginperiodes van zowel de Gentse als de Brugse calvinistische Republiek.

Een zekere Michiel Heyns werd op 13 mei 1561 door de Raad van Vlaande-

⁸⁹ Deze jurist is vooral bekend om het feit dat een aantal basiswerken van Filips Wielant (cfr. noot 17) onder zijn naam de weg naar de rechtsgeleerden vonden. Zie, ter duiding, onder meer J. Van Rompaey, 'Joos de Damhouder, Rechtsgeleerde', in *Nationaal Biografisch Woordenboek V*, Brussel, 1972, pp. 273-284; J. Monballyu en J. Dauwe, *Joos de Damhouder. Practycke ende handbouck in criminele zaeken, verchiert met zommeghe schoone figuren en beilde ter materie dienede*, Roeselare, 1981 en J. Monballyu en J. Dauwe, *Joos de Damhouder en zijn Practycke in civile saecken*, Gent, 1999.

⁹⁰ J. Gailliard, *Bruges et le Franc ou leur magistrature et leur noblesse II*, Brugge, 1858, pp. 404-405. Zij kozen tijdens de troebelen evenwel de katholieke zijde.

⁹¹ A. Van den Abeele en M. Catry, 'Lijst van de leden van de nering der makelaars en waarden en van de kamer van koophandel 1281-1795', in A. Van den Abeele en M. Catry, *Makelaars en handelaars. Van nering der makelaars naar kamer van koophandel in het XVIIe-eeuwse Brugge*, Brugge, 1992, p. 82 e.v. en National Archives, State Paper Office, nr. SP46/5. Jacques de Chantraines was trouwens tevens lid van de gilde van de makelaars. Aangaande het verhaal van de relikwie, zie A. Van den Abeele, 'De relikwie van het H. bloed in de "Beloken Tijd". Een geheime bergplaats aan de Dyver?', *Biekorf*, 88 (1988), pp. 218-225.

⁹² Stadsarchief Brugge (verder SAB), Hallegeboden, 1513-1530. In 1519 lag hij daarenboven in conflict met de stad over zijn huis, waar hij een leenroerig goed van wilde maken: L. Gilliodts-Van Severen, *Coutumes des pays et comté de Flandre, Quartier de Bruges II: Coutume de la ville de Bruges*, Brussel, 1875, pp. 234-238.

⁹³ M. Beaucourt de Noortvelde, *Description historique de l'église collégiale et paroissiale de Notre Dame à Bruges, avec une histoire chronologique de tous les prévôts suivie d'un recueil des épitaphes anciennes & modernes de cette Eglise*, Brugge, 1773, p. 338; Rijksarchief te Brugge, Nieuw kerkarchief Onze-Lieve-Vrouwkerk, nr. 1439.

⁹⁴ SAB, Oud archief reeks 390 (Drie Santinnen), nr. 1.

ren geadmitteerd ter uitoefening van het beroep van notaris⁹⁵, wat chronologisch gezien inderdaad de pas afgestudeerde Heyns zou kunnen geweest zijn.⁹⁶ Anno 1578 was hij kortstondig griffier van het revolutionair comité der XVIII mannen te Gent, dat daar sinds 1 november 1577 was geïnstalleerd.⁹⁷ Op 19 maart 1578 – een drietal weken voor zijn Brugse huwelijk – werd ook te Brugge de macht overgenomen door de Gentse calvinisten, onder leiding van François van de Kethulle.⁹⁸ Eind juli 1578 trok Michiel Heyns zich vervolgens met zijn echtgenote terug in het tevens pas ingenomen Ieper, waar hij achtereenvolgens griffier, pensionaris en gedeputeerde voor de stad bij de Staten-Generaal werd. Op 25 augustus 1580 dook hij andermaal te Gent op, waar hij samen met Augustijn van Huerne de eed aflegde als griffier van de Raad van Vlaanderen.⁹⁹ Ten laatste op 10 april 1584, toen voormalig klerk Adriaan van der Heyden er duidelijk alleen voor stond in de griffie, was hij de functie en – vermoedelijk – de stad alweer ontvlucht.¹⁰⁰

Het gezin Heyns volgde de weg die veel vluchtende protestanten aflegden en trok naar de Noordelijke Nederlanden. Met het curriculum vitae van Michiel bleek het vinden van een nieuwe functie niet moeilijk: op 9 augustus 1584 verkreeg hij in het Zeeuwse Middelburg een aanstelling als raadsheer in de Admiralliteit van Zeeland.¹⁰¹ In die hoedanigheid trok hij vanaf 1587 als geëmitteerde naar Amsterdam. Toen zijn echtgenote op 8 april 1597 stierf, kort na de geboorte van hun tiende kind, keerde hij met zijn gezin naar Zeeland terug.¹⁰²

In juli 1598 werd hij samen met zijn schoonmoeder Claire de Chantraines gezegd Broucqsault lid van de Nederduits-gereformeerde kerk te Vlissingen.¹⁰³

⁹⁵ Hiermee wordt het beroep van notaris in het algemeen bedoeld, en niet specifiek de notaris die door de Raad van Vlaanderen binnen de griffie werd tewerkgesteld.

⁹⁶ RAG, Raad van Vlaanderen, nr. 7615, 1r-3v. De naam Heyns, in al zijn vormen, is een zeldzaamheid in het archief van de Raad van Vlaanderen, wat tevens voor deze identificatie pleit. Er wordt aangenomen dat griffier Heyns een rechtenstudie had doorlopen, gebaseerd op zijn carrièregegevens en op het feit dat hij systematisch de meesters titel kreeg toegekend. De matrikels van de oude Leuvense universiteit vertonen echter hiaten binnen de relevante periode. Gezien de internationale aard van de familie valt overigens ook een studie in het buitenland niet uit te sluiten.

⁹⁷ B. Vander Schelden, *De Gentse stadsmagistraat tijdens de calvinistische Republiek (1577-1584)*, Gent, 2010, pp. 7-8.

⁹⁸ B. Vander Schelden, *De Gentse stadsmagistraat tijdens de calvinistische Republiek (1577-1584)*, Gent, 2010, pp. 19-20. De stad bleef echter overwegend katholiek tijdens deze beginperiode.

⁹⁹ RAG, Raad van Vlaanderen, nr. 7619, 86r.

¹⁰⁰ RAG, Raad van Vlaanderen, nr. 7619, 236r.

¹⁰¹ Zeeuws Archief, Staten van Zeeland, nr. 1667, 66v-67r: "Soo eest dat wij ons volcommelijck betrouwende der nutheyt, bequaemhey, vromicheyt ende getrouwicheyt van m[ees]t]re Michiel Heyns Greffier vanden provincialen hove van Vlaendre, hebben den zelve gecommiteert ende committeren bij provisie bij desen totten staet ende officie van Raedt vande voorseide Admiraliteijt van Zeelandt".

¹⁰² Stadsarchief Amsterdam, DTB, nr. 1042, 186r-187v.

¹⁰³ Zeeuws Archief, Lidmatenregisters Vlissingen, nr. K 481, 29r-29v. Als adres gaven ze Nieuwstadt op, aan de oostzijde van de nieuwe haven.

Zij was ondertussen weduwe geworden. Ook andere verwanten bevonden zich tijdens het laatste decennium van de 16de eeuw in Zeeland, zoals voormalig Brugs calvinistisch leider Jacques de Chantraines gezegd Broucqsault en de meeste van zijn kinderen.¹⁰⁴ Deze Jacques, een broer van Heyns' schoonmoeder, was zelf reeds anno 1589 overleden te Sluis, waar hij zijn familieleden achterliet. Alle sporen leiden dus tot de vaststelling dat de volledige *extended family* van Michiel Heyns zich in een zelfde gebied had gevestigd.

Vanaf 14 januari 1599 begon Michiel Heyns aan de laatste stap van zijn langlopende carrière. Hij werd één van de zes raadsheren van de pas opgerichte Staatse Raad van Vlaanderen te Middelburg, een instelling die de bevoegdheden van de Gentse Raad van Vlaanderen binnen het afgescheiden Zeeuwse gebied overnam.¹⁰⁵ Hij bleef er zetelen tot aan zijn overlijden op 6 oktober 1613, waarna hij zijn laatste rustplaats kreeg in de Sint-Jacobskerk te Vlissingen.¹⁰⁶ Drie jaar eerder, in december 1610, had zijn schoonmoeder reeds op die plek een graf gekregen. Op 5 september 1911 brandde de kerk echter af, zodat tegenwoordig hoogstwaarschijnlijk geen spoor meer kan worden teruggevonden van de grafzerk.¹⁰⁷ Het opschrift werd aan het begin van de 20ste eeuw gelukkig gerepertorieerd door P.K. Dommissie en recent aangevuld door J. Le Goualher:

SEPULTURE • VAN • M[eeste]r. • MICHEL • HEYNS, • IN •
 SINEN • LEVEN • GECOMMITTEERDE • IN • DEN •
 PROVINCIAALEN • RAEDT • VAN • VLAENDEREN, •
 OVERLEET • DEN • [6] • OCTOBER • 1613, • OUT •
 ZYNDE • 7[6] • JAREN, • ENDE
 HIER • RUST • IN • DEN • HEERE • [CLARA •
 DE • C]HANTRAINES, • HUYS VROUWE • VAN • WYLEN
 DEN • HEER • [BERTRAM H]AGHE, • OVERLEET •
 DEN • [27] • DECEMBER • 1610, • OUT • ZYNDE •
 ONTRENT • 93 • JAREN.

¹⁰⁴ Kleinzoon Jacob de Chantraines (zoon van Pieter, die op 15 juni 1586 op de Burg te Brugge onthoofd werd wegens het ijveren voor de terugkeer van de calvinisten) werd grootbaljuw van het Vrije in Zeeland en kapitein in dienst van de Staten van Zeeland, net als ooms Josse en Jacob de Chantraines. Een vierde broer, Jan de Chantraines, werd kapitein in het Staatse leger. Zie W.H.J. Weale, 'Les Chantraines, dit Broucqsault', in L. Gilliodts-Van Severen e.a., *La Flandre: Revue des monuments d'histoire et d'antiquités*, Brugge, 1869-1870, pp. 458-468.

¹⁰⁵ M.C. Le Bailly, *Staatse Raad van Vlaanderen te Middelburg (1599-1795). De hoofdlijnen van het procederen in civiele zaken voor de Staatse Raad van Vlaanderen, zowel in eerste instantie als in hoger beroep*, Hilversum, 2007, pp. 13-14. Zie ook A.T. van Deursen, *Resolutiën der Staten-Generaal, nieuwe reeks (1613-1616)*, 's Gravenhage, 1984, pp. 133-134 voor persoonsgegevens.

¹⁰⁶ P.K. Dommissie, 'Eenige grafchriften uit de afgebrande St. Jacobskerk te Vlissingen', *Archief*, 11 (1913), pp. 56-57.

¹⁰⁷ Hij wordt niet vermeld in S. Hendrikse, 'De grafzerken in de Sint-Jacobskerk', *Den Spiegel*, 29 (2011), pp. 18-25.

De respectieve geboorteplaatsen en verdere gegevens van de tien kinderen van Michiel Heyns en Ysabeau Haeghe bevestigen de grillige geschiedenis van de familie. Vier van hen werden geboren in de Zuidelijke Nederlanden, de zes anderen in de Noordelijke Nederlanden.

Nicolaas Heyns, de oudste zoon, zag op 19 november 1578 het levenslicht te Ieper, toen Michiel Heyns nog in dienst was bij het calvinistisch stadsbestuur. Deze Nicolaas behaalde tijdens de eerste jaren van de 17de eeuw het diploma van doctor in de rechten aan de universiteit van Leiden. Ook broer David Heyns werd nog te Ieper geboren, op 20 juni 1580 – kort voor het gezin naar Gent verhuisde. Dochter Susanna Heyns was een Gentse, net als zoon Louis Heyns: ze zagen beiden het levenslicht in de Arteveldestad op respectievelijk 8 oktober 1581 en 2 december 1582. Susanna stierf in 1655 te Vlissingen, van Louis zijn geen verdere gegevens bekend.

Jacob Heyns was het eerste kind dat in de Noordelijke Nederlanden werd geboren, meer bepaald op 12 februari 1586 te Vlissingen. Hij zou die stad altijd trouw blijven en er onder meer het ambt van schepen vervullen. Anno 1636 werd hij er begraven in de Franse kerk. Daniël Heyns, die op 12 september 1587 te Amsterdam werd geboren als zesde kind en als vijfde zoon, werkte als koopman. Getuige daarvan is zijn overlijdensplaats: hij stierf in 1641 te Saint-Malo, een bekende handelsstad aan de Bretoense kust. Ook de laatste vier kinderen waren Amsterdammers: Maria Heyns werd er geboren op 24 oktober 1588, Johannes Heyns op 14 januari 1592, Michiel Heyns op 7 april 1594 en Elisabeth Heyns tijdens het voorjaar van 1597, kort voor het overlijden van haar moeder op 8 april 1597.

Net als bij zus Susanna en broer Jacob, beide gestorven te Vlissingen, bevestigen verdere gegevens uit het leven van Johannes Heyns dat het voltallige gezin zich na het overlijden van Ysabeau definitief terug in Zeeland vestigde. Zoon Johannes was immers actief als predikant te Baarland in Zuid-Beveland tijdens de jaren 1617-1618 en werd vervolgens Frans predikant te Middelburg. Hij huwde te Delft op 23 oktober 1621 met een zekere Dirckgen (Theodora) Jans van der Burch, met wie hij minstens één zoon had.

Deze jongen, tevens Johannes genoemd, zette het internationale karakter van de familie verder. Hij werkte vanaf 1664 als correspondent van de West-Indische Compagnie te London, werd tegelijkertijd in september 1664 lid van de Politieke Raad van Brazilië en vervolgens secretaris van de Raad van Justitie in Brazilië. Tijdens de jaren 1672-1673, toen de Derde Engels-Nederlandse Zeeoorlog woedde binnen het algemene kader van de Hollandse Oorlog, trad hij op als

consul voor de Nederlanden te London.¹⁰⁸ Hij was in 1671 reeds aangenomen als gouverneur van Suriname, maar kon uiteindelijk pas in 1678 naar dat gebied afreizen. Hij trad er af als gouverneur in april 1680 en stierf kort daarna te Suriname. Zijn enige dochter Elisabeth Heyns, geboren uit zijn huwelijk met een zekere Elisabeth Bachylaar, vestigde zich na zijn overlijden te London.

8. Sporen van Nicolaas Heyns?

De lotgevallen van het gezin van griffier Michiel Heyns en van dat van Nicolaas Heyns, vader van filoloog Daniël Heinsius, lopen chronologisch opvallend gelijk. Beide mannen waren niet afkomstig uit het Gentse, maar kwamen tijdens de beginperiode van de Gentse calvinistische Republiek in de stad wonen. Beiden zagen zich vervolgens genoodzaakt om met hun uitgebreide familie in 1583-1584 naar de Noordelijke Nederlanden te vluchten; beide families vertonen tot slot tevens een beperkte band met Engeland. De foutieve identificatie van Nicolaas Heyns als griffier van de Raad van Vlaanderen is dan ook meer dan begrijpelijk, zeker indien de schaarsheid van de bronnen in rekening wordt genomen.

Stellen dat Nicolaas Heyns, de vader van filoloog Daniël Heinsius, niets met de Raad van Vlaanderen te maken heeft gehad, is de waarheid echter onrecht aandoen. Op 16 september 1580, een drietal weken na de eedaflegging van griffier Michiel Heyns, verscheen immers ook Nicolaas voor de Gentse calvinistische helft van de Vlaamse justitieraad.¹⁰⁹ Hij werd er geadmitteerd als procureur, wat betekende dat hij voortaan dat beroep mocht uitoefenen en partijen mocht vertegenwoordigen in zaken die voor de Raad van Vlaanderen werden gevoerd.¹¹⁰ Op 13 november 1583, kort voor zijn vertrek naar de Noordelijke Nederlanden, was de 35-jarige Nicolaas nog steeds actief in die hoedanigheid.

Het procureerschap van vader Heinsius was vermoedelijk de laatste, maar niet de eerste keer dat de wegen van Michiel en Nicolaas elkaar kruisten. Zo had Nicolaas, die reeds in thuisstad Geraardsbergen als griffier had gewerkt, zich in juli 1578 tevens kandidaat gesteld voor de functie van griffier van Ieper – een ambt dat uiteindelijk aan Michiel werd toegekend.¹¹¹

¹⁰⁸ Ook wel Frans-Nederlandse oorlog genoemd, 1672-1679. Tijdens de eerste fase verenigden Frankrijk en Engeland zich tegen een bondgenootschap gevormd door Spanje, de Noordelijke Nederlanden en het Heilig Roomse Rijk; in 1674 sloot Engeland vrede met de Noordelijke Nederlanden. Deze oorlog moet gekaderd worden binnen de expansiedrang van Frankrijk onder Lodewijk XIV.

¹⁰⁹ RAG, Raad van Vlaanderen, nr. 7619, 2r-9v.

¹¹⁰ Vermoedelijk was hij ten dele geïnspireerd door zijn schoonvader, Pierre Navegheer, die zelf ook geadmitteerd was als procureur bij de Raad van Vlaanderen.

¹¹¹ A. de Schrevel, *Recueil de documents relatifs aux troubles religieux en Flandre, 1577-1584*, X, Brugge, 1921-1928, p. 65.

Hoewel ze elkaar dus vast en zeker hebben ontmoet, ze gelijkaardige sympathieën hadden en een aantal gelijkenissen in levensloop vertoonden, kon enig sluitend bewijs van eventuele verwantschap tussen beide takken Heyns tot nu toe niet worden teruggevonden. Jacques le Goualher vermoedt echter een zekere verwantschap op basis van een vergelijking van wapenschilden. Het wapenschild van Jacob Heyns, de zoon van Michiel Heyns die in 1636 te Vlissingen overleed, werd tijdens de 19de eeuw immers gerepertorieerd.¹¹² Een primaire vergelijking met het wapenschild van Daniël Heinsius, zoals dat afgebeeld wordt op twee portretten die via de webstek van het regionaal archief Leiden kunnen worden bekeken, leidt tot de vaststelling dat deze vrijwel identiek zijn.¹¹³

Een doorgedreven, gespecialiseerde heraldische studie lijkt o.i. noodzakelijk om de oorsprong en de correctheid van de opgenoemde weergaves te onderzoeken, vooraleer de zaak eventueel genealogisch verder kan worden uitgespit. Het lijkt erop dat, alle inspanningen ten spijt, de familie(s) Heyns er voorlopig in slagen om een zweem van mysterie te behouden. Hun band met de Raad van Vlaanderen en de stad Gent, hoogst illustratief voor de tijdsgeest van het laatste kwart van de 16de eeuw, is in elk geval uitgeklaard.

---

¹¹² P.J. Rethaan Macaré, *Wapenborden en wapens op tombes, monumenten en grafgesteenten in de kerken van de voormalige provincie Zeeland tot in 1798 aanwezig geweest, deel II A*, s.l., s.d., nr. 1.

¹¹³ *Portret van Daniël Heinsius, ca. 1602 (object PV51844)* en *Portret van Daniël Heinsius, ca. 1616 (object PV51845)*, via <http://www.archiefleiden.nl>. Het betreft telkens een foto van een schilderij dat zich in Engeland bevindt.